

IL-GHID TAL-ASSUNTA

L-ERBGHA U ERBGHIN SENA

44 (2009)

Joseph Caruana Co. Ltd

IMPORTERS - EXPORTERS OF

Building Materials

Ceramic Tiles - Bathroom Accessories

Timber - Steel

"Caruana Buildings", Mgarr Road, Victoria, Gozo.
Tel: 2156 0019, Fax: 2155 7464
E-mail: joscar@onvol.net

Caruana Stores, Industrial Estate,
Handaq Road, Qormi.

Tel: 2148 8824, Fax: 2144 1446

IL-GHID TAL-ASSUNTA

44 (2009)

Stampat
ghall-ewwel darba
Lwvissu 1966

Pjazza tal-Katidral
Cittadella, Għawdex
VCT 1820

Tel • 2155-4101

Fax • 2156-4572

Radju Katidral Tel • 2156-5550
Librerija Katidral Tel • 2156-0479

Home-page:

<http://www.gozoecathedral.org.mt>
<http://www.radjukatidral.com>

Editur

JOSEPH BEZZINA

Reklami

UFFICJU PARROKKJALI

Proof Reading

TONI CALLEJA

DUN GEORGE MERCECA

Setting

ERIC DE BONO

Ritratti tal-qoxra

San Pawl jilobi l-intercessjoni ta' Assunta
fuq il-Katidral, Għawdex, tal-Kapulu
Katidrali tal-Monja Jago Maria Grech,
għall-ewwel darba

Stampata

J. DE BONO

PRINTING PRESS LTD.

Tel • 2155-2219 • 7985-2219

© Copyright

IL-GHID TAL-ASSUNTA (Għawdex) - 44 (2009)
KOPERTURA: Lwvissu 1966
IL-GHID TAL-ASSUNTA (Għawdex) - 44 (2009)
IL-GHID TAL-ASSUNTA (Għawdex) - 44 (2009)
IL-GHID TAL-ASSUNTA (Għawdex) - 44 (2009)
IL-GHID TAL-ASSUNTA (Għawdex) - 44 (2009)

Grajja ta' swied il-qalb

Il-festa ta' Santa Marija reggħet waslet Xtaqna hawn li nagħtukhom aħbar ta' ferh dwar il-Komplex Papa Pju IX u l-parking proposti mill-amministrazzjoni tal-Katidral. Uda għal darb'ohra l-aħbar hi wadha ta' swied il-qalb. Il-problemi għadhom mhumieq solvuti. U mis-sena l-oħra 'l hawn ma sa ebda pass 'il quddiem, anzi wieħed lura!

B'ittra tas-26 ta' Marzu, 2009, il-MEPA (il-Malta Environment and Planning Authority - għal darb'ohra, l-Ingliżi, *moved the goalposts*, taqalqet il-lasti, jgħidni biddlet il-kundizzjonijiet tal-progett.

Dr Lawrence Gonzi, il-Prim Ministri ta' Malta, dan l-aħħar siqar li "r-riforma (tal-MEPA) għandha tkun oħra fuq il-kredibbiltà, l-effiċjenza, u l-konsistenza. Ir-riforma se rwassal - kompli - għal bidliet radikali f'din l-Awtorità, inkluż li jtnaqqs iz-żmien ta' stennja" (ara *Il-Mument* (21 ta' Ġunju, 2009) p.3).

Dr Gonzi, minn fommek: għal fomm Alla il-Katidral applika għall-progett fid-29 ta' Settembru, 2003; jgħidni **sitt snin ilu**, il-Katidral, min-naha tiegħi: (1) lesta l-pjanti kollha mitlub; (2) gab wieħed mill-aqwa professur tal-*landscaping* fl-Ewropa biex hejja pjanta li turi li l-parking ma jhallix impatt viżiv negattiv; (3) għamel l-EIA, l-*Environment Impact Assessment* li sewa lill-Katidral mal-€50,000 - hamsin elf Ewro; (4) ballas għaxxiet ta' eluf ta' Ewro li speżez oħra.

Minkejja dan, il-MEPA għadha ma hargħit il-permessi. Aghar u aghar, saru diversi **ingustizzji** mal-Katidral. Iusemmu mejja 1-ewwel: zewġ kumpleksi enormi f'Malta u Għawdex, ma ntalbu l-EIA, minkejja li t-tnejn kienu skedati bl-hala ta' interess arkeologiku mil-Ligi tal-Aniċitajiet (1925). Il-post tal-parking tal-Katidral ma kienx skedat, minkejja dan intalab l-EIA. **It-tieni**: art barra l-Indina, Malta, li taħda hemm **igur** idalijiet Romani, iughatit għal parking; għall-parking tal-Katidral, barra l-Indina ta' Għawdex, inholqu hawn ostakli għax **forsi** hemm idalijiet u l-permess għadu ma nthalax. Kellu elf raġun il-Prim Ministri ihaqq fuq "il-kredibbiltà, l-effiċjenza, u l-konsistenza".

Ir-riforma tal-MEPA thabbret il-Haus, 9 ta' Lulju. Ntallbu hawn 'l Santa Marija hawn l-MEPA tiffhem il-huġa kbira tal-parking u ma tkompli ttippostu l-huġ tal-permess.

Nagħlaq b'nota pożittiva.

- Nifirha lill-E.T. Monsinjor Mario Grech, isqof ta' Għawdex, f'għeluq il-25 senn mill-ordinazzjoni sacerdotali tiegħi u ntalbu 'l Santa Marija tkompli iħmu lill-huġ tiegħi.
- Nifirha wkoll lil Maximilian Grech li, għal dawn l-aħħar senn kien l-assistent editur tiegħi u li kien ordnat djaknu oħra il-23 ta' Ġunju.

B'artiklu, li jhda kif taqleb il-pagna, qegħdin mibdew il-hejja għall-għeluq tal-tielet centurju mill-huġ tal-Katidral nhar il-14 ta' Awwissu, 1711. Nittamaw li din l-erbgħa u erbgħin hargħa ta' *Il-Ghid tal-Assunta* ioghħobkom u tapprezzaw l-isforz kbir li jsew ninnu diversi biex din ir-rivista tkompli l-idur.

Il-festa l-tajba!

Il-virtujiet kollha li kelliha Ommna Marija, huma stedina sabiha, għal dawk kollha devoti ta' Santa Marija, biex jippruvaw jimitawha f'hajjithom. Min faċli għalina l-Insara u wlied Santa Marija li jkun hekk maturi li nixxbu lilha.

Din is-sena, għall-festa tagħna ta' Santa Marija, nixtieg li l-komunità parrokkjali ttrifliet u tagħmet eżami tal-kuxjenza fuq waħda mill-virtujiet lebar li suppost ahna għandna jiġifieri l-fidi, il-fiducia u l-razzuna.

Ahna nemmu li l-Verġni Marija twieldet min għajr dnuh originali, iżda xorta waħda kelliha bżonn tal-fidi, anzi ta' fidi kbira biex setgħet tettaq il-missjoni unika li kelliha skont il-pjan li Alla l-Imbiererk hejja għaliha.

Kelliha raġun Santa Elżabeta, u warajha l-Knisja kollha, tistqarr li Marija hija dik il-mara li jienja għax emmet dak kollu li nqal lilha mill-Mulej. Bil-fidi soda u matura tagħha, Marija ssir mudell u tron ta' fidi għall-Insara tal-iz-zminijiet. Dan għandu jkun għal kull wiehed u waħda minna tal-komunità parrokkjali tal-Katidral s'fida biex nsabhu l-fidi u nixxbu lilha.

Kif tikber u tissabha fil-fidi?

Il-tagħlim tal-Knisja llum, mill-Papa għall-isqijiet qed jishaq fuq l-evangelizzazzjoni għdida u katekezi sistematika għal kulhadd, kif smajna haħna drabi dan l-aħhar maful il-Missjoni Djoċesana. Issa hu z-zmien opportuni biex fil-parroċċa tagħna nkomplu noffru strumenti oħra biex ahna l-Insara nimmxu dejjem 'l quddiem u nixxbu fil-fidi.

Hu meħtieġ li flimkien mal-*Leetli Divina* li diġà bdiet tliet snin ilu, jinholqu gruppi oħra ta' katekezi għall-kbar. Il-katekezi permanenti, flimkien mal-liturgija u l-karità, hija l-qofol u s-sisien tal-Knisja. Għalhekk, jekk irridu li l-parroċċa tagħna tkun aktar hajja u sabiha, hemm bżonn li nifflu qlubna għas-smiegh tal-Kelma ta' Alla.

Hekk għamlet Ommna Santa Marija. Infatti fil-Vangelu nsibu li Marija "kienet tghożi f'qalbha dawn il-ħwejjeg kollha u taħseb fuqhom bejnha u bejn ruhha". Hekk hemm bżonn li nagħmlu ahna wkoll. Għalhekk f'Settembru/Ottubru li għej, fil-parroċċa tagħna ser tkun imħabbra katekezi sistematika għall-kbar. Din diġà teżisti f'parroċċi oħra u qiegħed isir haħna frott pastoral. Jiena konvint haħna mill-importanza ta' din il-ħidma u fiduċja fil-partiċipazzjoni tagħkom.

Jekk inkunu maturi fil-fidi u nixxbu fil-tagħlim Nisrani, nisthajjel li Santa Marija tkun nista' tghid li kull wiehed minna: "Henjin intom li temmu f'dak kollu li nghad lilkom mill-Mulej".

Il-festa t-tajba u l-paċi magħkom!

Messagġ ta'
Monsinjur
Giuseppe Attard
Arċipriet tal-Katidral

Lejn it-tielet ċentinarju mill-ftuħ tal-Katidral: IL-BENNEJJA TA' TLIET MITT SENA ILU

Nhar l-14 ta' Awwissu, 2011, jekk il-Bambin irid, jahbat it-tielet ċentinarju mill-ftuħ tal-knisja l-għdida – ftuħ imfakkar b'mod prominenti mill-iskrizzjoni li hemm fuq il-fonti tal-magħmudija, hekk kif tidhol fil-Katidral fuq ix-xellug. Din l-istess skrizzjoni tfaċċar ukoll it-tqegħid tal-Ewwel Ġiebla. Il-knisja l-għdida inbniet fuq pjanta tal-magħruf arkitett Malti Lorenzo Cafà, B'din il-kitba, nibda serje ta' artikli bi thejġija għal dan it-tricentinarju.

1 • L-isfond

F'din il-kitba se jntrikellmu fuq il-knisja l-għdida – il-Katidral ta' Ilum. Qabel il-binja preżenti kien hemm diversi oħrajn.

Hemm hjiel li fuq il-post kien hemm tempju ddedikat lill-allat sa miż-zmien preistoriku tal-gżejjer Maltin, jiġifieri minn madwar is-sena 5000 sas-sena 700 QK. Fl-istess inhawi, il-Kartaġiniżi tellghu tempju ddedikat lill-alla Astarte u r-Rumani, li hakmu l-Malta u Għawdex fis-sena 216 QK, għamlu mill-gholja ta' Ċittadella l-Akropoli ta' Għawdex. Huma wkoll tellghu tempju lil Ġunone, omm l-allat. Fi żminijiet mhux magħrufa, l-ewlenin Kristjani Għawdxin tellghu knisja lill-Madonna, omm Alla.

Din il-knisja hadet ir-ruh tal-il-hakma tal-Bizantini bejn is-seni 535 u 870 WK. Din il-knisja spiċċat tal-il-hakma Għarbija bejn is-seni 870 u 1091 WK. Izda issa għandna hjiel li r-religjon Kristjana ma ntemmitx għal kollox.

Mal-wasla tan-Normanni fis-sena 1091 u mal-affermazzjoni shiha tagħhom fuq l-arċipiergħ Malti fis-sena 1127, il-Kristjaneżmu rega' ha r-ruh. Issa nafu b'ċertezza li lejn is-sena 1135 Għawdex kellu l-isqof tiegħu. Fis-sena 1299, għandna prova li l-Ċittadella kien hemm knisja tiffunzjona ta' parroċċa. Fis-sena 1398, il-festa ta' Santa Marija kienet il-fulkru tal-hajja soċjali f'Għawdex. Fis-sena 1435, il-knisja ewlenija

Lorenzo Cafà (1638-1704)

ta' Ċittadella kienet iddedikata lil Santa Marija u nafu wkoll li kienet Matriċi ta' Għawdex kollu. Fis-sena 1463, għandna tagħrif li din il-knisja Matriċi kienet ilha s-seni kolleġġjata.

Il-knisja nbriet, issewwiet, waqgħet, u nbriet mill-għdid iktar minn darba. Lejn is-sena 1680, kien deċiż li tnebena mill-għdid. Il-proċess kellu jiġġaġġel għax l-istruttura ġarrbet bsarat kbar waqt it-terremot ta' Jannar 1693.

2 • Regjistru importanti

Din il-kitba hi bbażata fuq regjistru importanti intitolat *Conti della fabbrica della Chiesa Matrice* u li jibda proprju mill-hlasijiet magħmuda fis-sena 1697. Kien proprju nhar il-21 ta' Settembru, 1697 – festa ta' San Matthew, appostlu u evangelista – li kienet tqiegħdet l-ewwel ġebla tal-Knisja Matriċi ta' Għawdex.

Minna dan ir-regjistru nafu minn kien l-imghallem tal-bini tal-is-seni kollha li l-

kmsja damet tinbena, natu kemm kienu jahdmu nies fuqha, natu kemm kienu jithallsu fil-gimgha. Fi tliet kien, ghandha taghrif dettaljat dwar il-binja tal-kmsja l-gdida, binja li 'l quddiem, fis-16 ta' Settembru, 1864, kellha tinghazel mill-Papa Piju IX bhala l-Kafedral tad-djoċesi ta' Għawdex.

Taghrif shih dwar dan kollu misperaw, jekk il-Bumblin irrid, li nipubblikawh f'harġa speċjali.

3 • Il-hlas tliet mit sena ilu

F'din il-harġa sejin nanalizzaw kont ta' gimgha wahda, il-hlasijiet tal-gimgha mit-Tnejn, 29 ta' Lulju, sas-Sibt, 3 ta' Awwissu, 1709, jigiġifieri l-hlas li sar preċiżament iliet mitt sena ilu (folju 88v). Il-haddiema kienu jithallsu regolament kull nhar ta' Sibt. Meta s-Sibt kienet tahbi festa kmandata, il-hlas kien isir il-Gimgha.

Din li ġeġja hi traskrizzjoni tal-kont li qeghdin nimirproduċu fotografikament ma' dan l-artiklu.

Adi 3 agosto 1709, giorno di Sabato

A Mastro Matthia Habela per suo travaglio	Scudi 2
A Natale Saliba	Scudi 1 tari 07 grani 10
A GioAndrea Grech	Scudi 1
A Salvatore Gatt	Scudi 0 tari 10
A Antonio Grech	Scudi 0 tari 09
A Michele Grech	Scudi 0 tari 07 grani 10
A Ramondo Curmi	Scudi 0 tari 06
A Paulo e Giovane Paci bordanari per viaggi 104 a grani 9 l'uno	Scudi 2 tari 02
Alti sudetti per viaggi 36 per grani 10 l'uno	Scudi 1 tari 04
Alti sudetti per viaggi 3 viaggi di colesse	Scudi 0 tari 05 grani 12
[Total]	Scudi 11 tari 03 grani 12

Canonico Chmbl, deputato

Grima, deputato

Xicluna, deputato

Jo Don Pietro Paolo Olfa, deputato

4 • Il-flus fi żmien il-Kavallieri

Bili sejin misemmu l-flus ta' żmien il-Kavallieri, misjegawhom fil-qosor. Dik il-habta, il-flus kienu ta' erba' denominazzjonijiet. Bil-Mali u bil-Taljan (fil-parentesi)

Habta tal-Granmastro Ramon Pechas matruġa fis-sena 1709, iliet mit sena ilu; fuq quddiem, mastur Sahb ta' Malta, il-kelmiet is noc, masta, mastro, mastro, fuq wata, madwar il-Baruf ta' San Fawant, il-kelmiet gac, tam facit semitam.

kienu jissejjahekk: skut (scudo), irbieghi (tari), habba (grano), u dmier (picciolo). Illum l-affarijiet chier ghax ghandha l-Ewro, denominazzjoni wahda biss. Skut kien fih 12-il irbieghi; irbieghi kien fih 20 habba; habba kien fih sitt idwienier.

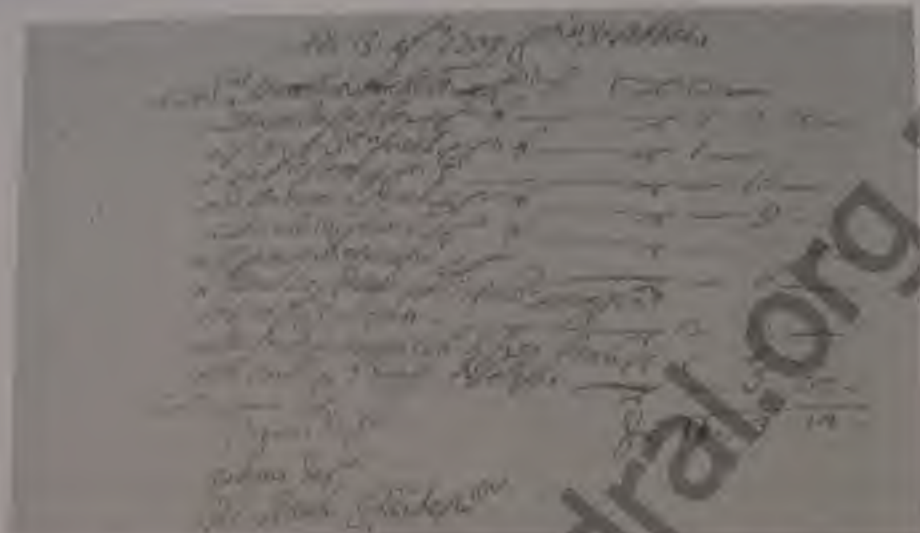
Fi flus tal-lum, skut jigi €0.194, imhabba l-inflazzjoni dan ma jfisser xejn. Bies wiehed jehu idea tal-veru valur tal-flus, insenmu haga wahda. Paga ta' sena ta' haddiem regolari, ghalhekk iktar minn paga minna, kienet ta' 60 skut fis-sena.

5 • Hlasijiet tajbin

L-imghallem jew il-bennej ewlieni kien MASTRO MATTHIA HABELA. Ix-xoghol prinċipali tiegħu kien li jibni. Izda, barra dan, kien hu wkoll li jhażzes kulma kien hemm bżonn u li jipprepara l-mollifier, jew forom tal-kartun jew tal-landa għal ġebel tal-irkaptu, jigiġifieri tax-xoghol mhux drit, jew li jkollu il-lavur. Dawn kien jghaddihom lin-naggara tal-irkaptu b'ies jahdmu minn fuqhom. Kellu paga ta' żewġ skuti fil-gimgha. Dan ifisser li l-sena l-bennej kellu mad-doppju ta' paga normali. It-tieni hu NATALE SALIBA. Ma jissejjahx mastro, izda ma kiens haddiem komuni u, fil-fatt, ingħata hlas ta' skut, 7 irbhajja, 10 habbiet. Dan wisq probabbli kien l-imghallem li jheji l-armar għall-bennej biex isib ix-xoghol jest balli l-haddiema jkomplu jibnu bla telf ta' żmien prezzjuż.

Wara dawn it-tnejn, jigi grupp ta' hames

haddiema li thallu minn skut sa nofs skut. GIOANDREA GRECH, li bil-Malti kien jissejjah Gandrija, thallas skut; Salvatore Gatt ha 10 irbhajja; Antonio Grech ha 9 rbghajja; Michele Grech ha 7 rbghajja; Ramondo Curni ha 6 rbghajja (nofs skut).

Fost dawn il-haddiema kien hemm l-ewwelni **in-naggara**, dawk li kienu jingru x-xulliet, jigiñieri l-gebla mingura minn wieć wieć, u jlestuh għat-tqegħid. Kien hemm ukoll il-**manwala**, dawk li jgħorru l-gebel. Dan kienu jgħorru fuq spallejhom sa salar; mbagħad bil-menja jew taz-żewġ jew taz-żewġin - jigiñieri gebla mdendla b'habel minn bastun fuq spallej żewġ manwala; jew, lil-kaz ta' gebel kbir haħna, minn bastun fuq spallej erbgħa.

Fost dawn il-haddiema, kien hemm ukoll il-grupp tat-tajn u tal-ilma. Kienu jużaw kwantità kbira ta' tajn u ilma biex jimlew l-imramma tajjeb. It-tajn għall-mastizz ried ikun srew, jigiñieri mitqugh, halli jimla kull vojta bejn il-bejjeć żgħir tal-gebel li jkunu ntefġu l-imramma.

Ma' dawn kien hemm żewġ haddiema oħra, żewġ burdnara, l-ahwa PAULO u GIOVANNI PAUL. Il-burdnara kienu jgħorru l-gebel mill-barriera. Dan kien isir jew bil-barru jew bil-bghula. Il-gebel kien jingarr

jew fuq karru tal-hadid jew inkella bil-pennell, mdendla fuq kull naha tad-dahar tal-bhima.

Il-hlas tagħhom hu maqsum fi tlieta. L-ewwel, thallu 2 skuti u 2 irbhajja għal 104 vjaġġi. Ta' kull vjaġġ hadu 5 habbiet. It-tieni, thallu wkoll skut u 4 irbhajja għal 36 vjaġġ ieħor. Ta' kull vjaġġ minn dawn hadu 10 habbiet. It-tielet, thallu 5 rbghajja u 12-il habba ta' seba' vjaġġi bil-kaless. Ta' kull vjaġġ bil-kaless hadu 16-il habba. Il-kaless kien għamla ta' karrozzella hafifa b'żewġ roti u ziemeł wieħed.

Il-probabbiltà hi li tal-ewwel kien ġarr bil-pennell, aktarx fiż-zona tal-istess knisja; tat-tieni kien ġarr bil-karru; tat-tielet kien ġarr ta' persuni relatati mal-bini, bħalma hu perit.

6 • Ġimgha xogħol

It-total ta' ġimgha xogħol fuq il-knisja l-ġdida tela' għas-somna ta' 11-il skut, 3 irbhajja, u 12-il habba. Jigu 2 Ewro u 19-il ċenteżmu (€2.19). Kif ga nmutajna, kien hlas konsiderevoli għal dak iż-żmien.

Il-hlas hu awtentikat bil-firma ta' erba' kanonċi, deputati għal dan mill-kapitlu tal-Matriċi. Dawn kienu l-kanonċi Cumbi, [Giovanni Andrea] Grima, Xicluna, u Dun Pietru-Pawl Cifari.

ANNIVERSARJI TA' SANTA MARIJA

300 SENA ILU

Nefqa kbira ghall-Palġijiet tat-Tigrija (1709)
Ta' kull sena l-*Universitas Gaudisii*, il-Gvern Reġjonali ta' Għawdex fi żmien il-Kavallieri ta' San Giovanni (1530-1798), kienet tohrog somma għaliha ta' flus għat-tigrija famuza ta' Santa Marija. B'ordini tat-8 ta' Awwissu, 1709, l-*Università* awtorizzat lil Aloisio Grech, ġurat u teżorier tal-istess Università, biex jaġġmel lilas ta' 29 skut u irbiegħi u 18-il habba b'konessjoni mal-premijiet ta' din it-tigrija. L-ispiza kienet bejn wieħed u ieħor nofs paga ta' sena ta' haddiem fiss. L-ikbar spiża saret li-xiri tal-harir li bihom kienu jsiru l-palġijiet.

NAG - Arkivju Nazzjonali Għawdex,
UNIVERSITAS GAUDISII,
Acta, 10 (manetta 1708-1709) 31r-v.

Il-kont tas-sena 1709.

150 SENA ILU

Elfejn ruh iktar mis-soltu għall-festa (1859)
Billi fl-14 u l-15 l-Awwissu, l-Għawdex habbet il-festa ta' Santa Marija, numru kbir ta' nies minn Malta marro Għawdex għall-festa. Għat-trasport bil-baħar iddabblu fis-servizz ilier vapuri privati Ingliżi li b'holl ta' żewġ xefni, umur u tigi, hadu madwar 2,000 passiġġier lejn Għawdex. Din iċ-ċirkustanza mingħajr ebda duhuja żiedet il-facilità tal-pubbliku biex imur għall-festi anki b'kumdità tal-trasport.

Il-ġira sabiha ta' Għawdex ipprezentat aspekt tasew haj u sabih, kemm imhabba ċ-caqliq u l-herqa tan-nies, kemm bil-mod dekorazzjoni li bili saru l-funzjonijiet reliġjużi, kif ukoll bid-dimostrazzjonijiet esterni ta' ferh.

Kemm il-14 (14 ta' Awwissu), kemm it-Tnejn (15 ta' Awwissu), saru żewġ tigiġijiet tal-bhejtem, u filgħajja logħob tan-nar u mixegħla. It-Tnejn saret purċissjoni solenni b'konkurs straordinarju ta' nies.

F'din l-okkazzjoni bħas-soltu, kif sar fl-aħbar tut snin, saret ukoll il-Wirtja Agrarja li ma kienet inferjuri għal dik tas-snin ta' qabel, u għaldaqstant ma naqsix li tqanqal sodisfazzjoni qalb il-pubbliku u b'hekk żied l-interess fil-festa.

Il Messaggiere Popolare (Il-Flammi, 18 ta' Awwissu 1859) p.3.

100 SENA ILU

Festa kbira f'għieh Santa Marija (1909)

Din is-sena saret b'solennità kbira l-festa tal-Assunzjoni tal-Madonna, Titular tal-Katidral. Fil-kwindiċina għamel il-priedki wisq devoti u Reverendu Patri Gwardjan G. Farrugia, OFMC. Il-festi ta' ġewwa l-knisja kienu wisq imponenti. Waqt it-Transulazzjoni kien hemm tassew x'wieħed jara. Il-konkurs tan-nies din is-sena kien straordinarju. Il-knisja kienet mahnuqa bin-nies kemm fil-Primi Vespri, kemm f'Jum il-Festa. L-omelija li għamel l-Isqof kienet wisq sabiha.

Għall-festi mibagħad ta' barra l-knisja baseb bħas-soltu il-kumitat tal-banda *Leone* Kollox imexxa hafna speċjalment id-dimostrazzjoni sabiha li saret lill-Madonna qabel ma telgħuha fuq il-pedestall. Din il-piazza (tal-Fakk) kienet imżejja b'gost helu.

Id-Devot ta' Marija (Settembru 1909) p.143, 144.

50 SENA ILU

Il-festa esterna mħassra (1959)

Għalkemm iċ-ċelebrazzjonijiet tal-festa ta' Santa Marija fil-Katidral ta' Għawdex saru bis-solennità tas-soltu, ma sarux festi ta' barra imhabba l-kwiszjonijiet li nqalghu dan l-aħħar.

Inkixef attentat ta' sabotagg il-orgni tal-Katidral u ġie iddenunzjat pubblikament mill-Awtoritajiet Ekkleżjażtiċi.

Il-Berqa (17 ta' Awwissu, 1959) p.2.

IL-BINI TAL-AWLA KAPITULARI L-QADIMA**(1859—1861)****mija u hamsin sena ilu**

Sas-sena 1859 il-Knisja Kollegġjata u Matriċi tal-Assunta fil-Kastell ta' Ghawdex ma' kelliex Awla Kapitulari fejn il-Kanonċi setghu jagħmlu l-laqqhat tagħhom u lanqas kamra fejn is-sacerdoti li kienu se jgħoddu l-quddiesa setghu jippreparaw ruħhom. Diversi tentattivi biex jinbnew kemm l-Awla Kapitulari, u kemm kamra msemmija kienu sflaw fix-xejn.

Kellu jkun il-kononku kuġitur Dun Gejtanu Bondi li ta bidu għall-proċess biex inbnet l-awla u l-kamra msemmija. Permezz ta' tliet kuntratti bid-data tas-7, 9, u 20 ta' Mejju, 1857, l-imsemmi Kanonku Bondi xtara minghand Guzeppi Grech, Anġlu Tabone, u Regina Tabone, fond ta' dar imwaqqgħa u porzjon ta' djar oħra li kienu kontigwi mal-Knisja Matriċi. Dan setghu jintużaw biex il-kapitlu tal-Matriċi jibni l-Awla Kapitulari u l-kamra fuq imsemmija. Għaldaqstant Dun Gejtanu Bondi ddeċieda li

jitransferixxi dawn il-fondi lill-Knisja Matriċi.¹

Izda dak iż-żmien, imhabba l-liġi tal-manumorta rghoddija fl-1822, il-knisja ma' setgħetx iakkwista proprjetà minghajr il-permess tal-Gvern.² Għaldaqstant fl-4 ta' Marzu 1859, il-Kanonku Dun Mikiel F. Buttigieg, arċipriet tal-Matriċi, kteb lill-Gvernatur Sir John Gaspari le Marchant f'isem il-Kapitlu u talab l-eżenzjoni meħtieġa mil-liġi tal-manumorta. Huwa kellu risposta favorevoli għall-permess b'ittra mis-Segreterija tal-Gvern li gġib id-data tas-17 ta' Marzu, 1859. B'riferenza għat-talba tiegħu, l-arċipriet Buttigieg kien infurmat:

"I am directed by H.E. the Governor to acquaint you that an acceptance has been proposed to the Council of Government, with a view of exempting the Church in this instance from the operation of the law."³

Moħhu mistrieħ li kien se jikseb l-eżenzjoni meħtieġa, il-Kapitlu tal-Matriċi seta' jipproċedi f'ix-xiri tal-fondi msemmija mill-poter tal-Kanonku Bondi.

Għaldaqstant permezz ta' att bid-data tad-29 ta' Marzu 1859, il-Kanonku Bondi iitransferixxa lill-Kanonku Buttigieg fil-kariga tiegħu ta' kap tal-Kapitlu tal-Matriċi erba' kmamar mgarrfa li min-naha tal-lvant kienu jmissu mal-Knisja Matriċi, fin-nofs inhar ma' triq, u fil-punent ma' beni tal-imsemmi Kanonku Bondi għall-prezz ta' £15,13s 4d (fui inqas minn €37), li ġew imħallsa mill-arċipriet Buttigieg.⁴

Il-Kunsill tal-Gvern permezz tal-Att numru XII tas-sena 1859,

L-ordinanza fil-Gazzetta tal-Gvern (1859).

PASTABAXAN

Fresh Gozo Pasta

QUALITY PRODUCTS
FOR THE PEOPLE WHO CARE

21551197 - 21551005

22, MARINA STREET, MARSALFORN, GOZO.

TEL: 2155 1005 / 2155 1411 / 2155 1197 / 2755 7005 / 9925 5659

Email: smuggler@maltanet.net

PULENA

Bar & Restaurant

Marina Street (B-Menqa)
Marsalforn, Gozo
Tel: 2155 9777
(Res.) Tel: 2155 1237
Mob: 9942 0881

ingħodda fir-seduta tal-Kunsill tal-10 ta' Gunja, 1859, eżenta lill-Knisja Matriċi mill-
liġi tal-manumerta fir-rigward tal-beni fuq
manumerta li kienet meħtieġa mill-Knisja
Matriċi.¹

Ix-xogħol fuq l-Awla Kapitalari jidher li
qegħda fl-ewwel xhur tal-1861, għax l-Awla

giet imranza fit-23 ta' Marzu, 1861, tal-
pussess tal-Kanonku Lennur Dui Gampatin
Gremmana.²

Minn dan kofu jidher biċ-ċar li l-
imsemmi Kanonku Gremmana Bondi, kien il-
persuna ewlenija tal-proġett tal-Awla Kapi-
tulari l-qadima.

1. *Proceedings of the Meeting of the Council of the Mother Church of Malta* (Aħbarijiet ta' Liġi ta' Kunsill ta' Knisja Matriċi) (1859), p. 1759.
2. *Wacht Waerom, Maltese Legal History under royal British rule (1792-1830)*, Malta 1968, p. 157.
3. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
4. *Proceedings of the Meeting of the Council of the Mother Church of Malta* (Aħbarijiet ta' Liġi ta' Kunsill ta' Knisja Matriċi) (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
5. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
6. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
7. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
8. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
9. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.
10. *Canons of the Mother Church* (1859), NAM, VSG 114.20, p. 137.

Din il-harga ta' Il-Ghid tal-Assunta giet tqum €3 il-kopja Kun ġeneruż fl-offerta tiegħek

JOSEPH

DISPENSING OPTICIANS

28 Main Gate Street
Victoria, Gozo
Tel: 21550099
Tel/Fax: 21551342
Mob: 99822770

*Committed to be the best value opticians offering professional
eyecare needs at affordable prices*

Dispensing Opticians: Mr. Joseph P. Gough F.R.B.O. (Lond)

Herbal Contact Lens Solution

**Sun Glasses
Optical Frames
Contact Lenses & Solutions
Sterilising of Contact Lenses**

Appointments For Eye Testing and Examination

ghaddej, kultant iktar mis-soltu. 'Il fuq iktar, hemm Stromboli, għira sliha vulkan; fit-Tirren, li dejjem inajjar ukoll, tant li jgħidulu l-fanal tal-Mediterran, u fl-abbar għandna lil-Vesuvju, hdejn Napoli, illum rieqed, imma meta jfettillu jisenbah jagħmel stragi sliha.

Għalhekk ahna mit-terremoti, m'ahniex neqsn, imma dak ta' Sant'Iginu tal-11 ta' Jamar, 1693, kien beżża' lil kulhadd għax kien qribna sew fil-qarnuna t'isfel ta' Sqallija u qered lill-belt ta' Noto. Għalkemm l-ewwel skoss nhas jumejn qabel, kien dak tal-hdax ta' Jamar li werwer lil kulhadd kemm Malta u kemm Għawdex. Waqghu djar, knejjes, u palazzi, il-katidral tal-Imdina u l-kollegġjata ta' Għawdex, it-tnejn theżžu wahda sew tant li kellhom iħottuhom u jibnuhom mill-gdid. Terz mid-djar tal-Belt ta' Għawdex madwar il-kollegġjata saru herba, kif għadhom sal-lum.

Din Franjejk Agnus jgħid li sorra blat fiha nofs modd raba' jgħidni wejbejn daqs 48 siegħ jew qaigħa għall-bini, inqalbet il-baħar mill-oħla naha ta' Cene. Din qajmet mewġa tal-baża' tant li x-Xlendi il-baħar hareġ 'il barra xi mil u mbagħad dahal sa taħt il-knejsa tal-lum bi l-sejjes kbar u baqa' tiela' mal-wied. Jgħidu li qiegħ il-baħar inkixef sal-ponta ta' Kendeim li

tahbar Kap Bombarda. L-Ima ta' xi għejun intlel u nixfu fil-waqt li l-Ima ta' xi bjar għala u hdejn idawru.

Bies m'imes ribqa' fuq ix-xwiek bidet tinhas theżżuza koll' 24 siegħa. U' dan il-ħorom l-Għawdxin daru għall-qaddisa tat-terremot, kif ikejilha Dun Pawl Cauchi ta' Sayima li ktejjeb idwar Sant'Orsla. Saret wejbejn bias koll' fien i-Hadd ta' Jamar jnżlu b'purċissjon bil-vara ta' Sant'Orsla sal-Madonna tal-Graxxa ta' Forn il-Gir, illum il-Kapuċeni. L-ewwel purċissjon kienet niżlet nhar il-25 ta' Jamar, Imstax fuq it-terrimot. Danet inzel s-sensena 1968, bid-daqq tal-qniepen u bl-ispara tal-maskli li kien iħallas għalhom il-gvern. Fi żmien il-kavaleri kienu jspargu il-kannu flok maskli.

Barra l-wejbejn tat-terremot tal-1693 kien henun oħra għal dak li kellha il-1743, li nhas għal xi-banua ta' wara nofs in-nhar, il-20 ta' Frar, u dan senet daqs nofs kwarta. Fost il-knejjes li fihom saret il-basara jissenmew San Gorg u San Gakbu, ir-Rabat, u tal-Konċezzjon tal-Qala, fejn inhas sew għax il-Wardija nar tant trab li dahlan l-arja. Hafna blat ruħu fi smien mis-sisien tal-muntanji u nax-xlafta wkoll batta u stieb Malta wkoll hassew xi knejjes fosthom San Gwam tal-Belt u l-Katidral tal-Imdina. Kien hemm bsara kullinkien.

M'għandnies xi ngħidu, billi l-terremoti jinhassu sikwi, kien hemm oħrajn meta sar talb hieraq lil Sant'Orsla iktar mis-soltu. Ngħidu ahna s-sena 1644 baqgħet magħrufa bħala s-sena tat-terremoti, imhabba l-theżżużier li kien hemm fosthom ta' nhar is-16 ta' Settembru, meta nhas hames skossi wara xulxin. Il-vara ta' Sant'Orsla hargħa fil-bieb tal-Matriċi ta' Santa Marija fejn danet flett fien.

Jissenma wkoll it-terremot ta' San Massmu, li l-ewwel skoss tiegħu nhas bil-lejl għall-habua tas-sagħtejn u nofs tat-12 ta' Ottubru, 1856. Mat-fien skoss in-mes hargħ fign min djarha mwerwa u ngabret il-Fokk u l-Tigrija, kulhadd imhasseb kif kien se jbrog għażlu. Il-kollegġjata ta' Santa Marija nżammet miftuħa. Ikanta *I Te Deum* quddiem is-Sagrament spost. Fil-ghuxija ikantaw il-litanija tal-Madonna u l-inna ta' Sant'Orsla, quddiem ir-relikwa tagħha li kienet ilha fuq l-artal sa minn il-ghodu. Dai-terremot hezhez lil San Gorg wahda sew għax kellhom iħottu l-koppla

il-mard. Għallhekk l-ewwel li għamel keċċa lil x'nhad mit-toħba u razzan lill-oħrajn. Sa Diċembru Hal Qormi biss kien għadu mċappas. Mairland bidel u-rahal Flazzaretti mdaqqwar b'kurdun doppju mgħasses mis-suldati. Sa fl-aħħar il-pesta hemmhekk waqfet ukoll u fid-29 ta' Jannar, 1814, fargħet il-patenta netta.

B'xorti hazina, xi hmistax wara, ix-Xagħra gie wiehed minn Hal Qormi b'kaxxetta hwejjeg li kien heba matul il-pesta. Xi diti ijiem jew erbgha wara li gie d-dar miet bil-pesta nhar il-Gweddigrass, li habat fit-12 ta' Frar. Ix-Xagħra sar kurdun doppju bis-suldati.

Ir-razzetti tal-Qasam ta' Għajja Lukin, fuq ir-riħ taz-zuntier tal-lum, bidluh fi sptar. Dawk il-familji li kienu messu bil-mard gabu hom fit-tind fil-qrib u l-pesta waqfet nhar il-28 ta' Mejju meta kien miet l-aħħar wiehed. B'kolloxx kienu mietu mija u erbgha min-nies, fosthom it-tabib George Mc Adams, spizjar, tnejn li jbahħru u erba' bekkamorti Sqallin.

Kien hemm ukoll il-familja Custò, mill-Mandragg tar-Rabat. Il-kjerku Custò, kanonku tar-razza, kien imur kull fil-ghaxija l-kapuċċini jirraġuna mal-patrijiet fuq iż-zuntier, dejjem iħares kurjuż lejn is-Sellum tax-Xagħra. Sa fl-aħħar dahhal frasu li jmur sax-Xagħra, li kienet hemm quddiemu bl-isptar u t-tind la kien jferja' għajnejh u jħares.

Il-patrijiet, li riedhom imorru miegħu, qalulu: Hemm għalfejn tissogra haṡtek imur hemm fuq? Ma tistax tara x'hemm minn hawn? Nini, Nini! Jekk trid imur, imur wahdek. Aktarx li webbes rasu u mar u miegħu nizzel ir-riġal li r-Rungajl kien gieb miegħu minn qiegħ Hal Qormi. Qered familja shħa, barra lil huf l-isptar Guzeppi, Missieru, Fabrizio ma kienx id-dar u ma maradx.

Il-patenta netta x-Xagħra haduha nhar San'Anna tal-1814. Mairland imbagħad nhar il-Vitorja hareġ il-proklama biex reġa' beda l-kummerċ bejn Malta u Għawdex. Il-pesta kienet għarret b'kolloxx ma' 1-4,668 ruh.

Billi hemm il-baħar jaqsam bejn Malta u Għawdex, jekk mali kienu jkun jafu li kien hemm xi mxiġja, ma kien jithalla l-ebda Għawdex jinzal sa Malta, jew Malta jilla' sa Għawdex. Għawdex kien jista' jibqa' bla milties. Hekk nahseb li gara matul il-pesta ta' żmien il-granmastru Verdala bejn 1-1592 u 1-1593. Hekk ukoll seta' gara matul l-imxiġja tal-biża' ta' żmien il-granmastru Koutner bejn is-

Timbru tal-Awtoritajiet Sanitarji ta' żmien ta' wara l-pesta tal-1814 (NAG, CG, 9/1682 Vol. I (11840))

sena 1675 u 1676. U hekk nkoll kien se jgri il-1813, imma l-ghali jkun imsiefer.

Malli kienet waslet l-aħbar x'kien hemm Malta il-1813, il-vara ta' Sant'Orsla hargħuha fil-gardjola fuq is-sur li jħares lejn Malta. L-Universita hallset biex isiruha d-dwal u hafna nies zaruha biex jitolbuha (biegħed dak il-flagell ikrah minnhom).

Tistgħu talsbu kif demm kulhadd kesah kif xterdet l-aħbar li x-Xagħra kien dahal il-mard li tant kienu jibzghu minnu. X'ma jaqhdikx ferh ta' genn, ir-Rabat, meta fil-bint dak li dahal il-pesta. Rużarja nizzluha fuq sellum mis-Sellum u haduha l-isptar tan-nisa fl-aħħar ta' Frar tal-1814 u mbagħad, x'hin mietet b'deni ta' ziemele fuqha qabdu u difnuha fix-zuntier ta' fejn Santu Wistin?

Iktar u iktar lin-nies tar-Rabat hakimhom il-biża', meta, nhar is-7 ta' Mejju ta' dik is-sena, it-tabib tal-pesta McAdams kien miet San Frangisk u lill-patrijiet sakkrarhom kwarantana fil-kunvent. Jghidu x'kien jibqa' fik xhin dak il-gigna ta' kanonku tar-razza ċappas lil familja u miet hu u kull min kien mess miegħu. Min kien se jissogra jghaddi mill-Mandragg wara li nhar il-30 ta' Marzu kien battal dar. Min jaf xi tferli kien jaqbadhom dawk l-imsejken nies tal-Mandragg li hifors keilhom joqogħdu qrib dik id-dar tal-wahx, imharrata u ssigillata.

Sant'Orsla, min fuq Malta dawret harsitha

fuq ix-xagħri ta' Ghajn Lukin monija tned ta' dawkl il-familja li kienu hadu l-pesta u fuq dak l-ispjar li kien razzett tal-bhejjem b'mithna daqs habs, fejn il-morda, bla arja u bla dawkl, flok ma kienu jiehdu r-ruħ, kien iktar jifmanru. Dnub li s-santa ta' San'Orsla, li kienet tqassmet fi żmien il-pesta, it-talba li kellha fuq wara biex il-patrna ta' Ghawdex tharsu mill-flagell tal-pesta kienet bil-Latin, biex żgur hadd, blief forsi l-qassisin kienu jifhemha. Ara Malta, il-patri Fdiel, kien kieb kurunella lill-Madonna tal-Isla bil-Malti, li hażin hażin, il-poplu, jekk ma kienx jaqraha, kien għallinqas jifhemha bil-umment.

Wara li kolloxx għadda b'wiċċ il-gid, lil San'Orsla dahbluha fejn kienet u fit-tielet Hadd ta' Settembru bdiet toħroġ purċissjoni mill-kolleggiata ta' Santa Marija u tibqa' sejra mit-Triq ta' Santa Dminka għal San Kalkedonju. Biż-żmien, fl-1846, qassruha, bhal oħra ta' nharha, bdiet tidhol San Gorg. Imbagħad fl-1968, il-purċissjoni waqfet mal-oħrajn. Sal-1810, f'din il-purċissjoni, barra l-kleru u l-fratellanzi, kien ikun hemm il-gvernatur ta' Ghawdex u l-Università.

5 • Il-Korla jew kolera tal-1837

Il-korla taf il-bidu tagħha fil-Lvant. Sa ma ġew l-Inglizi Malta qat ma kienet wasitlha din il-marda, imma mbagħad, bejn l-1837 u l-1911, żarfta disa' darbiet, għalkemm Ghawdex mhux dejjem intess. Il-korla tal-1837 kienet bdiet tax-Xjun, il-Furjana, li-tobba qalu li kellhom b'zonn ibiddlu l-arja, baġa li kienu jemmu hafna fiha dak iż-żmien, u haduhom ir-Rikażli, fejn metu mwarra minn kulhadd. Ġew il-habsin u dfinuhom Wied Għammieq, uħud minnhom kien jgħidu, għadhom iferru.

Meta l-korla waslet Malta, nhar id-9 ta' Gunju, 1837, kien ilha sejra iktar minn għaxar smin, għax kienet bdiet il-Bengala, l-Indja, fl-1826 u daret id-dinja. Ghawdex dahlet fis-6 ta' Lulju, inqas minn xahar wara Malta.

L-Abbatja (il-Konservatorju) fir-Rabat bidlulha fi spjar tal-korla u fit-iktar l-isfel man-niġla tal-Għonq, b'new zuntier għall-mejtn. Ix-Xagħra riedu jergħu jifflu r-razzett tal-Qasam fuq ir-riħ ta' emiterju tar-ralal tal-lum, imma b'xorti tajba, min kien responsabbli mexxielu jfidel il-fehma tal-gvern, għax l-dak il-magħel iktar tinarad milli rfiq. Il-mejtn bnewlhom re-emiterju li jmiss ma dak tal-lum minn wara. Missieri kien isibu z-zuntier tal-korla, għax dak

ta' barra kien jgħidli z-zuntier tad-dm.

Sa meta l-marda ġiet fix-xejn kienet qatta erbat elef, minn u mejn u hamsin ruħ mżewġ zeffjer. L-aħgar żmien kien fil-biċċa għax sal-aħhar ta' Lulju kienu metu tliet elf, tliet mija u mejn u tmenin ruħ. Fl-istess żmien, Ghawdex kienu haduha hames mija u għaxar minn mes u metu mija u tlieta u tmenin Imbagħad sal-20 ta' Settembru, meta għandna l-aħhar rapport tal-kumkal, Ghawdex kienu haduha seba' mija u sebgħa u tmenin ruħ, li minnhom 351 kienu metu.

L-akbar tliet ibbieb li kollha l-korla kienu; in-nuqqas ta' drenagg, billi din hi marda tal-imsaren; in-nuqqas ta' ilma tal-vit, kif ngħidulu, għax tal-bjar seta' jitmigges; u li-aħhar, il-għjun tad-dubbien li jizgħed fis-sajf, billi l-bdiwa kollha kellhom miżbla, fejn kien ibid u ifaqas. Biex forsi egħbu quddiem għajnejkom xi dbieben kien hawn dari ngħidilkom li fid-djar kienu jdendlu qatta fiegħi tal-harnub biex id-dubbien jitaħbar fuqha xhin jigi biex jorqod. La jidlam kienu idahhjuha go xkora tal-faxx u joqtolu. Dan kien isir mhux darba imma kont tista' tagħmel hekk kuljum għax dejjem kien ġej, boton jifhaq lil iehor.

Fejn kien hemm il-fosos selgħu jniggezu l-ilma tal-bjar u fin-nuqqas ta' dawn, l-iktar fir-rhula, ir-rimi tal-hmieġ fuq l-imziebel, kien igib id-dubbien shab, shab, li wara kien imur fuq l-ikel, il-frott u l-haxix, kien ixerred il-korla. Min kien ihalli l-ikel mikxuf għad-dubbien jew ma jahlis il-frott u l-haxix kien idabbarha. Hekk ukoll min kien jixrob ilma mniġges.

Sal-1911, meta messima l-aħhar korla, il-Maltin kienet saret taf x'ifisser sew id-dubbien fit-tixrid tal-marda, Herbert Ganado jgħid li missieru, li kien fizza, kien wasal biex, barra li kien jgħatti kollox u joqtol kemm dubbien isib, kien dahhal pappamusk, zakak isfar, li missieri kien jgħidli l-għasfur ta' saqajn in-nghaġ, b'ew jekk tskappalu xi dubbiena kien jaqbadha hu!

Mhux hekk kienu fl-1837. It-tobba, skont ma qalli xih għakka, meta kont tfa, kienu qalulhom biex ma jeklux frott Qalli darba, kif bidwi minn wara s-sur wasal id-dar bi xkorn bittij ra jil-bekkamorti johorġu li garu għal tal-Għonq. Dan twerwer u qabad u tabulhom. Huma għabbewh fuq il-karru, bidew idabbuwh wahda, wahda, mal-kaxxa u jeklu! L-insejtna huma wkoll kienu jmtu u jimbidlu, imma mhux bil-bittij.

Tifkira ta' din il-korla li l-kelma kollaborbus, li sa flit flit kont (ama' bi' can) għall-korla. Din geja minn kollemborbus, għall korla, kif kienu jafuha t-tobba. Id-dar, ix-Xagħra, kelha l-mithna, kamra daqs habs, għadha inbaida bil-gr, ta' dik is-sena kienha. Missieri kien jaf li kienu baġduha b'ordin tas-santa, minn ma kiens jaf meta u għaliex.

Tifkira oħra kienet il-pureissjoni b'Sant'Orsla li, mill-1837, nhar il-testa tagħha fl-21 ta' Ombri bdiet tinzel wara nofs in-nhar San Gorg flok ma ddur mas-swar bhal qabel. Il-kattidral bdew iktaraw *ir-Te Deum*, b'tifkira ta' meta waqfet il-korla, kif kien wiegħed il-kapitlu fl-1837.

6 • L-Ispanjola tal-1918 u l-1919

Illum jafu li l-influenza, li ahna nafuha bhala l-Ispanjola, kienet bdiet fost il-bnietier Je-Cina u mill-marjali għaddiet għall-bmedem, li gismu ma kiens indorri biha. Tissejjah pandemija għax, bejn 1918 u 1919, kienet daret id-dinja mifnija bil-ghaks li kienet gahet il-gwerra l-Kbira. Din kienet bdiet fl-1914 u baqghet ikarkar sal-bdax ta' filghodu tal-hdax il-jum tal-hdax-il xalut tas-sena 1918. Jghidu li dik gwerra kienet qatlet xi tmien miljun ruħ, imma l-Ispanjola karkret madwar ghoxxin miljun!

Meta l-Ispanjola laqgħna, malul is-sitt xhur minn Settembru tal-1918 sa Frar tas-sena ta' wara kienu miero sif mija u wiehed u hamsin, biha jew bil-pulmunja, dik li konna nafuha bhala rih fuq iehor, illum pneumonja jew bronkopneumonja, ghax l-antibijotici kienu għadhom ma waslux. Minn nofs Marzu sa Mejju tal-1919 il-kbir kien għadda u kienu kantaw *ir-Te Deum* San Giovanni.

Oħrog il-ghageb, wiehed minn kull tlieta min-nies li mietu kienu Għawdxin, ghax fil-kampanja ta' Malta ma nhassix hief il-Qrendi. Fl-ibblat, fejn im-mes kienet fil-korrejiet familji shah l-kamra wahda, l-Ispanjola xxalat kemm felhet. Min kella mard iehor ikrah, nighidu ahna tas-sider li konna nafuh bhala l-marsutin, malul tibtarant xejn-xejn dak il-mard qerried ma ssoktax jixtered. Min ma thallatx ma' nies, jamm id-dar amrewha, bit-twegi mifnufim ukoll il-għar bard, u jgħraħ minn fejn ikun jaf li kienet dahlet l-influenza, kampaha, qisu qati ma kien xejn.

Min kien jehodha kien jibda jagħtas wahda l-wahda tant li n-mes kienet tefid li kienet

tingatagħħom vna minn mofħhom. Missieri, li b'ah Vitor kien miet biha u li jien jistmni għalih, kien jghidli li barbija bata hafna biex miet. Bid-dem qawwi li kien qabdu kelliom iktommuh fuq is-sodda biex ma jmurx idur mifnuf bid-delmu. Flu u jmut sa kisser tavla nis-sodda.

Fl-1918, il-pureissjoni li nhar Sant'Orsla kienet tinzel San Gorg, dik is-sena dawraha mar-Rabat kollu, bin-nies uraha jagħmaluha l-wghiedi u jagħtuha kelma li jharsu l-fesa tagħha billi jergħu mix-xogħol u jsmu l-lejliha u l-nharha. Wegħduha wkoll li kienu se jquerru u jgħarbu u jgħu jgħu jgħu l-kattidral.

7 • In-nuqqas ta' xita

Il-bmedem sa minn jmien il-paleolitiku, meta kien jgħix biss bil-kacca u b'dak li kien jgħar mis-sigat jew mill-art, hase il-btoon tax-xita u kien jipprova jgħiha jew bis-seber jew talh lill-ullat. Miskin kien dak is-sahhar li ma kiens jimexxila jagħmel ix-xita ghax kienu joqtluh.

Ir-raba' li jissaqqa mis-sena, ahna nsebh bagħli. Fir-jafu li dil-kelma geja minn Bagħal, lalla tax-xita tal-Lvant tal-Mediterran. Il-

qassim tiegħu kienu jgattgħu gisimhom biex iħajru lis-sena jixxi, bħallna d-demm kien iċċarar minn gisimhom, għamla ta' seher. Kienu jgħidu li r-ragħad li t-tkarwit tiegħu kien jinstama' qisu harri jgammam, kien lehen Bagħal qas iħejji ruħu biex idakkar l-art bl-ilma u għallhekk kienu jaġmliu xbieha tiegħu bħal gendos u jaġmliu qima.

Hawn Malta o Għawdex kull post kellu l-qaddis tiegħu biex jmolbu għax-xita. Ngħidu alima x-Xwieki għandhom lil Santu Ljui, il-profeta li kien hadha mal-qassim ta' Bagħal mugħura fuq il-muntanja tal-Karmelu. Ta' Sanna għandhom lil Santa Margerita, il-patrona tal-bdiewa. Ir-Rabat gie li bargu lil San Gorg, li umu jfisser bidwi, filwaqt li San Frangisk insibu lil Sant'Antnin, li għandu moftieħ għal kull qofol, u lil San Sideru Bidwi.

Bili, bħalma rajna, lil Sant'Orsla, il-poplu kien akbarx iħriġha l-kull gvaġ li kien jingalagħlu, insibu li kienu saru purċissjonijiet

bil-relika tagħha mħabba n-nuqqas ta' xita li (758, li-1818, kull ukoll li-1839, u li-1840). Fli 1818 kienu baqgħu sejm biha sa tal-11ienja, ix-Xewkija, bil-poplu kollu wraġha. Flok purċissjoni gie li bargu fuq l-artal tagħha l-katedral, jew hallewha l-Kappuccini meta jnizzlaha hemm fit-tieni Hadd ta' Jannar.

Ta' min jgħid li meta li-1758 kienu bargu fid-disgħa ta' April u, li-1818 fid-disgħa ta' Marzu, dan kien ifisser li x-xita kienet refgħer kmieni u ma għetx, li-agħar żmien tas-sena, meta jgħidu li l-Marzu z-zara' jkun tas-sbula l'halqu. Għallhekk ukoll jgħidu li x-xita ta' lruġ Marzu u dhal April, karru deheb u iħor harri, għax jekk tonqos ma jmdex sew u l-qumha toħtof, l'sena hekk il-qir kien ibati l-għi.

Mhux ta' li-xita li, tul is-sekli, il-poplu Għawdex kien u sanim lil Sant'Orsla bħala patrona tiegħu, Sant'Orsla hekket lil Għawdex minn toħtof għajjijiet. Fis-sena 1620, is-Smodu

Island

real estate services ltd.

PROPERTY
Sales • Letting • Management • Turnkey Projects

....A simpler way to buy your dream property

100, St. George's Road, Victoria Park, Għawdex, Malta
 Tel: (35621) 2315, 2421
 Fax: (35621) 2315
 Email: info@islandrealestate.com

www.islandrealestate.com.mt

JOSEPH BEZZINA
porzjalment fuq tagħrif mogħti minn Gorg Pisani (1988)

GHELUQ IL-HAMSI SENA TAL- INNU LIL GHAWDEX

Nhar it-18 ta' Lulju ta' din is-sena, l-*Innu lil Ghawdex* – kitba ta' Gorg Pisani (1909-1999), muzika ta' Maestro Joseph Vella (1942-) – għalaq hamsin sena. Kien indaqq għall-ewwel darba nhar it-18 ta' Lulju, 1959, fil-fluh tal-wirja **Ghawdex – il-Hajja u l-Poplu Tiegħu**, wirja kolossali li kienet saret fis-sala tal-Lieco, r-Rabat. B'din il-kitba rrid infakkar ukoll lill-awtur Gorg Pisani f'għeluq il-mit sena mit-twelid tiegħu. Twieled ir-Rabat, Ghawdex, nhar is-6 ta' Mejju, 1909, bin Pawlo u Teresa nee Calleja.

1 • Omaggio a Gozo

Fost il-hafna Ghawdxin li kienu jgħożżu b'herqa kbira l-art twelidhom kienet ilha hafna tinbass il-btiega ta' innu lill-gzira tat-Tliet Għoljiet. Għal kull haġa ta' xejn kien ta' sikwit jigi stampat xi innu b'għfir jew tfakkir ta' xi hadd jew ta' xi haġa. Izda ebdha għanja li tfahhar il-patrija tagħna l-Ghawdxin ma kienet għadha nkitbet.

Kien jezisti innu **Omaggio a Gozo** mikub fl-1929 minn Luigi Billion, u mmużikat għall-banda **Il Leone** mis-surmast tagħha Mro Giovanni Giumarra u għall-banda **La Stella** minn Mro Giuseppe Giardini Vella. Izda dan kien pjuttost innu Ewkaristiku li kien jindaqq f'okkazzjonijiet reliġjużi biss. Ghawdex ma kellux l-innu tiegħu.

Jum fost l-ohrajn Gorg Pisani, dak inhar *senior information officer* għal Ghawdex, tkellem fuq dan il-hsieb fl-uffiċċju tiegħu fil-*Banca Giuratale* mas-surmast zagħżugh Joseph

Vella. Kien deċiż li Gorg jikteb xi versi u s-surmast jimmużikahom.

Dak iż-
zmien Pisani
kien fl-eqqel tal-
preparazzjoni
għall-imsemmija
wirja, u l-kittieb
u l-kompożitur
qablu flimkien
kemm tkom haga
f'lokha li l-innu

Gorg Pisani (1909-1999)

jizżanzan f'dik l-okkazzjoni Imhabba f'hekk il-hsieb ma damx ma twettaq u fi ftit jiem Ghawdex kellu l-għanja patrijottika tiegħu – għanja li tfakkar u tgholli l-għbda u l-imhabba li għandhom l-Ghawdxin lejn l-art li tathom il-hajja.

2 • Jindaqq l-ewwel darba

Nhar it-18 ta' Lulju, 1959, mal-fluh tal-Wirja, Joseph Vella nnifsu akkumpanja kor ta' tfa' mis-*Saint Mary's Grammar School* tar-Rabat fuq il-pjanoforte. Kien hemm preżenti l-oghla awtoritajiet ċivili u ekkleżjażtiċi, fosthom Sir Guy Grantham, il-gvernatur ta' Malta; Mons. Guzeppi Pace, l-isqof ta' Ghawdex; Dr Anton Tabone, il-president tal-Kumitat Ċiviku ta' Ghawdex; u l-kittieb, Rega' ndaqq fil-*Villa Rundle* fil-15 ta' Awwissu, 1959, wara l-ghofja tal-premijiet fil-Wirja ta' *Santa Marija*. Fit-13 ta' Settembru tal-istess sena, fl-okkazzjoni tal-festi nazzjonali, indaqq għall-ewwel darba fit-Tokk mill-banda *Prekursur* tax-Xewkija taħt id-direzzjoni ta' Maestro Andrea Borg.

L-innu bil-mod il-mod sar popolari hafna u kulhadd sar jafu meta beda jindaqq fil-programm **Minn Ghawdex għal Ghawdex** li d-Dipartiment tal-Infommazzjoni kien jagħmel fuq ir-*Rediffusion* (cable radio) dik il-habta. Anki t-fal tal-iskola tghallnuh, u frē-ċerimonji pubbliċi kien jitekanta qabel l-Innu Malti u l-*God Save the Queen*.

L-iskop ta' min kiteb, ikkompona u xerred

Maestro Prof. Joseph Vella (1942-)

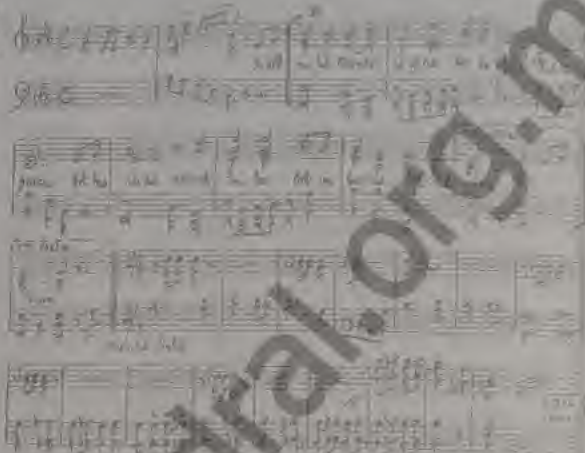

dan l-innu kien biss li jagħti għieb
 oghla lil pajjiżu l-ida min jikkmanda
 mexxielu jressi l-innu, tant li llum
 bosta lanqas biss jafu bihi. Jalla dan
 l-anniversarju jgħin halli l-innu
 jerga' jsir magħruf halli jkompli jiddi
 l-għmiel tal-Gżira tat-Tliet Għoljiet.

*Insellmulek, Ghawdex tagħna,
 art sabiha, l-ohla għien,
 art hanina, art mahnuba,
 art imbiekka mill-holqien.*

*Art tal-ghasel, tal-bizzilla,
 art l-ghelejjel l-aktar bnini,
 art tal-bdiewa, tal-bahharu,
 art id-dghajjes tal-latini.*

*Fejn hemm wiehed minn uliedek
 jahdem fl-ibghad artijiet
 ixxghel kawkba kollha dija,
 juddi l-għmiel tar-Tliet Għoljiet.*

BOOKWORM

Books & Stationery

Republic Street, Victoria (hdejn il-BOV)

*Il-Fatti jikkellmu iktar mill-kliem.
 Ejja ara l-varjeta' ta' items li għandna
 u l-prezzijiet li noffru.*

Tel: 2155 6215, 2156 3328

Bookworm Stationery isir il-hanut favorit tiegħek ukoll.

L-EWWEL TRASMISSJONI TA' ONLINE TV MINN GHAWDEX

Nhar il-3 ta' Awwissu, 2008, *Radju Katidral* h jitrasmittet fuq 90.9 FM Stereo kiteb pagna storika fl-istorja tal-trasmissjonijiet minn Ghawdex. Għall-ewwel darba il-Katidral jipprova trasmissjoni diretta b' *Online TV* mill-gżira ta' Ghawdex.

Kont ilni żnwen nolloni u nipjana għal dan l-avveniment. Bil-ghajnu ta' hija Jeremy Bezzina, ta' Daniel Sultana, u ta' missieri Ronnie Bezzina, manager ta' *Radju Katidral*, imexxieli nillanċja l-ewwel *Online TV* fil-ftuh tal-festi Fgħieh Santa Marija u l-ħruġ tal-istatwa ta' Santa Marija min-nieċa.

Il-trasmissjonijiet tal-*Online TV* laħqu l-aqwa tagħhom nhar il-15 ta' Awwissu, festa tal-Assunta, meta kienet trasmessa *live* il-Quddiesa Pontifikali mmexxja mill-E.T. Mons. Mario Grech, isqof ta' Ghawdex. Fil-ghaxxja, imbagħad, ingħataw trasmissjoni kontinwa mill-ħruġ tal-purċissjoni sad-dhul tal-istatwa ta' Santa Marija.

Din l-ewwel trasmissjoni diretta b' *Online TV* mill-gżira ta' Ghawdex kienet suċċess wisq

ikbar milli wiehed kien jistenna. Dan kien konfermat min-numru konsiderevoli ta' emails u SMSes mill-Ghawdex minn madwar id-danja, b'mod speċjali mill-Awstralja, mill-Kanada, mill-Istati Uniti tal-Amerika, mill-Lukożja, u saħansitra anki mill-Qatar. Kollha kemm huma wrew is-sodisfazzjoni kbir tagħhom għal din il-trasmissjoni; ferbu lill-organizzaturi, u wrew ix-xewqa li din ma tkunx trasmissjoni ta' darba biss. Kien suċċess verament kbir għal *Radju Katidral*.

Hu ttamat li fil-futur qrib, dan il-*Online TV* ikompli jitrasmitti jernoonji oħra mill-Katidral ta' Ghawdex. Għal iktar informazzjoni wiehed jista' jidhol fuq il-website ta' *Radju Katidral* www.radjukatidral.com

Il-trasmissjonijiet tal-*Online TV* jiskwew il-flus u jitolbu hafna spejjeż. Jekk tixxieg tghin, tista' tkellem lili jew inkella tidhol fuq il-website ta' *Radju Katidral* www.radjukatidral.com fejn tista' timla formola elettronika biex wiehed ikun jista' jagħmel l-offerta tiegħu online.

Luke Bezzina bil-kamera, l-ewwel mis-sellug, mal-membri l-oħra tal-crew; Jeremy, Daniel, u Ronnie.

There is a charm that age can never tarnish
Something the passing years can only enhance...
A unique beauty that only time can endow...
...The Island of Calypso...

HOTEL CALYPSO

GOZO

Contact Reservations
Tel: 21562000 Fax: 21562012
Email: info@hotelcalypsogozo.com

MUSBIEH GHALL-RIGLEJJA L-KELMA TIEGHEK...

Il-grupp tal-Lectio Divina fil-parroċċa tal-Katidral

Il-btiega ghal tigiid fil-komunità tal-fidi t'pajjizna wastet biex t'dawn l-abhar snin nibtu hafna movimenti u forum ta' katekezi għall-adulti immariti biex isallhi u jimmatoraw il-fidi. Il-parroċċa tagħna tal-Katidral sa minn tliet snin ilu waqfet fi hdanha l-grupp tal-Lectio Divina, bħala forma ta' katekezi miftuħa għal kulhadd biex bil-ghajnuha tal-Kelma ta' Alla nagħtu l-possibiltà li wiehed jikber u jimmatura fil-fidi tiegħu.

Min meta ġie mwagga' il-grupp tal-Lectio Divina fi hdan il-parroċċa tal-Katidral, fil-bidu tal-Ajvent tal-2006, li żmien l-arċipriet Mons. Joe Vella-Gauci sa llum, iltaqa' tnejn u disghin darba. Dan il-grupp b'attenzenza regolari ta' minn madyar tletin sa erbgħin persuna jiltaqa' kull nhar ta' Thieta bejn it-tminja neqsin kwart u d-disgħa neqsin kwart ta' filghaxija. Jieħu hsieb u jmxexxi l-vigarju parrokkjali Dun Joseph Sultana li b'entużjazzmu u dedikazzjoni jipprepara u jfisser b'mod ċar u professjonali is-silta mill-vangelu jew mill-ittri ta' San Pawl. Matul din is-siegha, li tghaddi bla hadd ma ja' kif, ahna naqraw, nisimgħu, nixtaru, niddiskutu, nirriflettu u nitolbu fil-fond bil-ghajnuha tal-Kelma ta' Alla. Dun Joseph ta' kull darba jagħtina l-idejna leaffet tat-test ta' l-Iskrittura; spjegat bir-reqqa u bin-noti u l-kummenti biex ikun aktar faċli għalina li nifhem u nseguw l-tagħlim dwar il-Kelma ta' Alla.

Il-membri kollha ta' dan il-grupp mwaħbru bħal famlija waħda fid-dar ta' Alla l-Misier, biex naqsmu ma' xulxin l-bonna u l-blessura tal-Kelma ta' Alla, u nifhemu aħjar il-kliem ta' Gesù meta qal: "Mhuw bil-qosq biex iġib il-bniedem, imma b'kull kelma li tohrog mill-forom ta' Alla."

Min-rivista *Il-Għid tal-Assunta*, noxtjequ nestendu l-istedina tagħna li kull membru tal-komunità parrokkjali tal-Katidral speċjalment lil dawk li sa issa fut mteressaw ruħhom mill-formazzjoni tagħhom bħala Insara. Nemmen li jekk wiehed jiddehika fih hin għall-katekezi, il-hajja tal-fid, kapaċi ssir il-tmin waħdieni li jmxexxi l-hajja. Għal dan il-ghan il-Kunsill Pastoral Parrokkjali tal-Katidral fis-sena pastorali li ġejja ser joffri zewġ himijiet differenti ta' *Lectio Divina*. Dan biex jagħmel aktar faċli l-attenzenza u l-partecipazzjoni ta' dawk kollha li jixtiequ jagħmlu din l-esperjenza. Il-grupp tal-Lectio Divina ser jiltaqa' kull nhar ta' Thieta, fil-himijiet tas-6 30 p.m. u 7.45 p.m.

Nittamaw li hafna oħra jingħaddu t'dawn il-gruppi ta' talb u katekezi biex il-Kelma ta' Alla, bħall-parabbola taż-zerriegħa (kompli "taqa' l-art tajba u tagħti froti ta' mija fil-mija." Ejjew, duqu u taraw kemm hu tajjeb il-Mulej!

PLAYPEN

30, MAIN GATE STREET, VICTORIA, GOZO

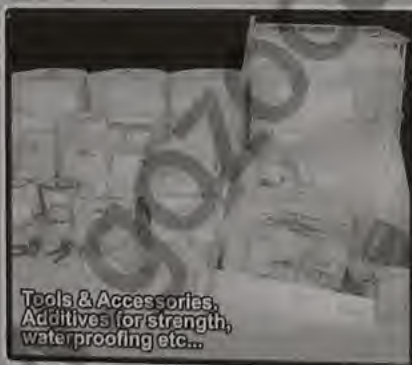
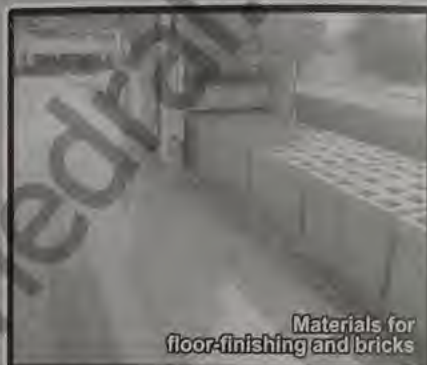
*OPPOSITE THE BUS TERMINUS

TEL: 2156 1107

**Manufacturers and Importers
for the Building Industry**

Triq in-Negożju, Mriehel Ind. Est., Birkirkara - Malta.
Tel. 2144 2466/7, Fax: 2144 3303
E-Mail: malta@jcr ltd.com

Brick Factory, Gruwa Str., Xewkija, Gozo.
Tel/Fax: 2155 6722 / 2155 9369
E-Mail: gozo@jcr ltd.com

Website: www.jcrltd.com

L-AHHAR ĊENA F'SANTA BARBRA

Għal darb'ohra, il-Grupp Abbatini u l-Vokazzjonijiet tal-Katidral organizza l-Ikla tal-Mulej jew, kif inhi magħrufa ahjar, **il-Mejda tal-Appostli**. Din il-mejda ilha tiġi organizzata hafna snin: fi kkonti nafha ssir matul iż-żmien tal-Ġimgħa Mqaddsa fil-foyer taċ-Ċentru Parrokkjali. Dan l-ahhar snin bdiet issir fil-kappella ta' Santa Barbara.

Il-kappella ta' Santa Barbara hi mibnija bil-ħmejjiet li, bla ma trid, terfagħlek hsiibijietek lejn iċ-Ċenaklu, il-post fejn Sidna Gesù Kristu għamel l-ikla mud-dixxipli tiegħu, u twasslek għall-għabra u r-riflessjoni. Din is-sena hsiibna li nagħtuha dehra differenti minn tas-soltu u armajnieha għal ġimgħa halli niġbdu iktar nies.

Fr. Joseph Sultana, l-inkarigat mill-Grupp tal-Vokazzjonijiet, ha hsieh li din il-Mejda tkun organizzata b'mod l-iktar dinjitali. Il-membri kollha tal-grupp kienu involuti. L-ahwa Joseph u Mario Bonnici ma' Francesco Grech għamlu preżentazzjoni b'riflessjonijiet bibbliċi marbutin mal-Ewkaristija bil-*powerpoint* fuq riċerka ta' George Mercieca. Hekk il-viżitaturi setgħu jirriflettu fuq dak li ġara fil-lejl li fih Kristu waqqaf l-Ewkaristija fiċ-Ċenaklu.

Il-mejda kienet mimlija oġġetti fosthom il-ħaruf, ħobż azzmu, front, l-ħeġġex, zrazi, tazzi tal-inbid, u msiebah. Biex dawn jiffoġġu ahjar, jipubblikajna *flyer* bil-tifsira ta' kollox. Il-verżjoni bil-Malti inkritbet minn George Mercieca fuq riċerka pprovduta minn Mons. Lawrence Sciberras, professur tal-Iskrittura. Carl Scerri qalibha bl-Ingliż u Pierre Eugene Buttigieg bit-Taljan.

Aktivita' bħal din titlob kreativita' artistika. Din ha hsiebha Paul Cassar li f'idejhi kellu wkoll id-dawl tal-post, is-simboli, u tiżm inehor. Ha hsieh ukoll jidher *press release* għall-gazzetti u r-radjjo.

Għall-ohir tal-ispejjeż mihux zgħar, hadu hsieh l-ahwa Mario u Daniel Mercieca. Haqqu tifnu speċjali Daniel li pitter hu nnihs inkwatu tal-Ahhar Ċena fuq stil modern u li tiellgħet joutletta minni u minni hufi. Il-tnejn huma żewġ abbatini attivi tal-parrocċa u membri il-istess grupp tal-vokazzjonijiet. Verament grazzi u prost.

Saru diversi opra godda marbuta mal-mejda tal-appostli, fosthom il-*glazing* tal-tazzi biex

ikunu jistgħu jiġu mimlija bl-inbid żewġ msiebah kbar, *projector* għall-*powerpoint*, u pittura ta' Kristu bl-oġġa Mqaddsa Ċidu. Impittra minn Paul Cassar. L-ispejjeż kollha thallsu u għalhekk bil-hsieh li nkomplu nsebbhu din il-Mejda tal-Appostli s-sena d-dieħla.

Hajr lil dawn kollha li b'xi mod kienet ta' għajnuha biex setgħet issir din il-Mejda tal-Appostli: Mons. Arcipriet Guzepp Attard, Don Joseph Sultana, il-Kapitu u l-Presbiterju tal-Katidral, Mons. Guzepp Gauci, George Mercieca, Massimo Buttigieg, Carl Scerri, Paul Cassar, il-Grupp tal-Abbatini, Radju Katidral, John-Paul Ċafar, Charlie Attard, Mario u Daniel Mercieca, Massimo Grech, Luke Bezzina, Anthony Buhagiar, Ċmi Bakery tal-Fontana, il-Familja Bonnici, Eugene Buttigieg, Radju RTK, *Il-Nazzjon*, *Il-Gens*, *The Sunday Times*, *Il-Mument*, u diversi benefatturi li jistiequ jidheru anonimi.

CORDINA PHOTO MARKET

34 Main Gate Street Victoria Gozo Malta tel 21 502220

DIGITAL WEDDING ALBUMS

COLOUR PHOTOCOPY SERVICE

DVD AUTHORIZING SERVICE

COLOUR PHOTOCOPY SERVICE

PROFESSIONAL STILL & VIDEO SERVICES

MoneyGram

International Money Transfer

DIGITAL Printing

AEL

*Car
Rentals*

Azzopardi Enterprises Ltd

Alexis Azzopardi

Managing Director

Head Office: 21 506671 / 21 506672

Fax: 21 506673

Head Office: 21 506671

Mobile: 9948 5678

Email: info@aelgozo.com

www.aelgozo.com

Two Buildings
Fortunato Mox Street
Victoria Gozo Malta

GEORGE SACCO

Proprietor

ODYSSEY

Bar • Restaurant • Pizzeria

Tel: 2155 1002 • Res: 2155 6728

Fax: 2156 1728

Mob: 9949 7009 / 9948 5678

Merq - Marsalforn - Gozo - Malta

NIFIRHU LIL...

Monsinjur Ġuzeppi Gauci għall-hatra tiegħu ta' monsinjur tal-Kapitlu tal-Katidral. Twalet fil-Parroċċa tal-Madonna tas-Sakkors, ta' Kerċem, nhar il-15 ta' Jannar 1937. Kien ordnat saċerdot mill-Isqof Ġuzeppi Pace fil-Katidral ta' Għawdex nhar it-30 ta' Marzu 1963. Kemm ilu qassis, Mons Gauci għamel bħala bidma pastorali. Għen kemm felah il-Azzjoni Katolika u fil-Legjon ta' Marija. Hadejn bħala għalliem, bħala ko-operatur fil-parroċċa ta' San Gorg, Hal Qormi, u bħala kappillan fil-Isptar Generali ta' Għawdex, għall-għoxrin sena shah. Mons.

Gauci qeda' l-knisja Katidrali bħala kappillan tal-Kor sa miss-sena 1978. F'Mejju 2008, kien nominat kanoniku koadjutr tal-Kapitlu Katidral u ta' l-pussess bħala kanoniku fit-22 ta' Gunju ta' l-istess sena.

Monsinjur Salv Tabone għall-hatra tiegħu bħala monsinjur tal-Kapitlu tal-Katidral. Twalet fil-Parroċċa tal-Qalb ta' Gesù, it-Triq tal-Għajn jew il-Fontana, nhar it-2 ta' April 1950. Il-Papa Pawlu VI ordnat saċerdot nhar il-29 ta' Gunju 1975, is-sena tal-Għilew, f'cerimonja impressjonanti fi Piazza San Pietru, il-Vatikan. Beda l-hidma saċerdotali tiegħu gewwa d-djoċesi ta' Portsmouth, l-Ingilterra. Lura Għawdex sena wara, beda jaqdi l-Katidral bħala kappillan tal-Kor u nunju tal-Kapitlu Katidrali. Infatar ukoll il-treżorier tal-Kurja Djoċesana u għamel diversi snin għalliem fis-Seminarju Minuri. Fis-sena 1985, l-Isqof Nikol Cauchi hatra cerimonier tal-istess Kapitlu u fis-sena 1996 hatra cerimonier

Djoċesan.

Prezentament

Mons. Tabone qiegħed jagħmel hidma fost il-moviment

Legjonarju fil-parroċċa tal-Fontana. Lejn l-aħbar tas-sena

2008, huwa għen nominat kanoniku koadjutr tal-Kapitlu Katidrali. Ha l-pussess nhar it-19 ta' Ottubru 2008.

Monsinjur Ġuzeppi Cauchi għall-hatra tiegħu bħala monsinjur tal-Kapitlu tal-Katidral. Twalet fil-parroċċa ta' San Pietru Pawl, in-Nadur, nhar it-29 ta' Marzu 1945. L-Isqof Nikol Cauchi ordnat saċerdot fis-Santwarju tal-Madonna ta' Pompej nhar is-26 ta' Gunju 1971. Wara żmien ta' studju u hidma pastorali barra minn Malta, hu beda l-hidma tiegħu fid-djoċesi ta' Għawdex, F'Ottubru 1973, imitoma s-Seminarju ta' Għawdex bħala viċi-Prefett, għalliem fis-Seminarju Minuri, u Prokuratur tal-istess Seminarju. Mons Cauchi wertaq xogħlu bħala prokuratur b'imbazza u dedikazzjoni kbira għal 33 sena shah. Imexxietu jintrasforma l-binja tas-Seminarju f'post attraenti u modern. Fis-sena 1988, l-Isqof Nikol Cauchi hatru wkoll kanoniku tal-Kollegġjata tan-Nadur Fis-sena 2006, l-Isqof Mario Grech hatru Monsinjur

onorarju tal-Kapitlu

Katidrali, prokuratur kongunt tal-beni immobli tal-istess Katidral, Segretarju Amministrattiv tal-Kurja ta' Ghawdex, u rettur tas-Santwarju tal-Madonna ta' Pompej, ir-Rabat, fl-1 ta' Marzu 2009, mhatar kanonku kuġitur ta' Mons. Girgor Vella u ha l-pussess il-Hadd, 29 ta' Marzu 2009.

Monsinjor Rużar Borg f'għeluq il-50 sena mill-ordinazzjoni saċerdotali tiegħu. Dun Rużar twieled fl-14 ta' Novembru 1934 u kien mghammed fl-istess jum fil-knisja parrokkjali tal-Qalb ta' Ġesù, Fontana. Nhar it-12 ta' April 1959 kien ordnat saċerdot mill-Isqof Ġuzeppi Pace. Wettaq hidma fis-Seminarju u fil-Legġun ta' Marija. Huwa wiehed mill-fundaturi tal-Moviment Ewkaristiku Ghawdx i ddedika hajtu ixxerred u jhegġeg għall-adorazzjoni Ewkaristika f'dawn il-gżejjer. Fl-1975 sar kappillan tal-Kor tal-Katidral u fl-1982 kien nominat kanoniku koadjutur. Fis-sena 1987 ha l-pusses ta' kanoniku effettiv. Monsinjor Borg hu sinonimu ma' Santa Tereżina tal-Bambin Ġesù li tant iħobb u hadem ha fha biex ixxerred il-letteratura Tereżjana halli tikber il-qima lejha f'pajjiżna.

Dun Ġuzepp Saliba f'għeluq il-50 sena mill-ordinazzjoni saċerdotali tiegħu. Dun Ġuzepp twieled iż-Żebbuġ nhar it-30 ta' Settembru 1933. Kien ordnat saċerdot mill-Isqof Ġuzeppi Pace nhar it-12 ta' April 1959 fil-Katidral ta' Ghawdex. Wara li għamel hidma pastoral i f'Toronto, il-Kanada, irritorna Ghawdex fejn inhatar prefet fis-Seminarju. Fis-sena 1967 inhatar sagristan maġġur tal-Katidral, responsabbiltà li ġarr u qeda f'fervur għal 28 sena. Kien ukoll kappillan tal-Kor u kien jagħti servizz fl-Ispjar Generali ta' Ghawdex. Fl-istess żmien, kien jikkontribwixxi fil-gazzetti *Il-*

Hajja u Il-Qawmien u l-kitbiet tiegħu kien miftixa b'fina mill-qarijja ta' dawn iż-żewġ gurnali. Għadu sal-lum iqtata' s'għaliqwa fil-konfessjonarju tal-Katidral jagħti l-paroċi u jgħin lil-penitenti jagħmlu q'rara fajba.

Mons Lawrenz Xerri f'għeluq il-50 sena mill-ordinazzjoni saċerdotali tiegħu. Twieled nhar is-7 ta' Ġunju 1933 u wara xi snin Malta studja fis-Seminarju ta' Ghawdex u kien ordnat nhar it-12 ta' April 1959 fil-Katidral, Matul hajtu, hadem fil-Legġun ta' Marija u fl-Istitut ta' San Ġuzepp, Għajnsielem. Kien għal xi snin il-kappillan ta' Santa Marija, fl-ġira ta' Kemmuna. Fl-1963, l-isqof Pace hatru kappillan tal-parroċċa tal-Fontana. Serva għal sitt snin, meta nhatar monsinjur tal-Katidral. Kompla jagħti s-servizz saċerdotali tiegħu bħala għalliem tar-religjon u direttur spiritwali tal-mixja Neo-Katekumenali. Issa li ttra minn monsinjur, qiehed joffri servizz pastorali fil-parroċċa tal-Qala.

Mons Anton Gauci f'għeluq is-60 sena mill-ordinazzjoni saċerdotali tiegħu. Twieled ir-Rabat fil-15 ta' Awwissu 1925. Ha l-edukazzjoni fis-Seminarju ta' Ghawdex u fl-Università ta' Malta. Kien ordnat saċerdot nhar is-16 ta' April, 1949. Kompla l-istudji fl-Università Gregorjana minn iġjn kiseb Dottorat f'it-Teoloġija u fl-Università tal-Lateran fejn ha Dottorat fil-Liġi Kanonika. Għamel ukoll kors ta' sentejn f'id-diplomazija fl-Akkademja Pontifiċja Ekkleżjastika. Lura Ghawdex, għalliem l-Ingliz, il-Taljan, u l-Teoloġija Dommatika fis-Seminarju u, għal xi żmien, kien anke Viċi-Rettur u Ezaminatur fil-Liġi Kanonika. Sar kanonku kuġitur fis-sena 1958 u kanonku effettiv fl-1965. Fl-1996 ingħata d-dinjità ta' Kantur u fit-12 ta' Ġunju 2005 dik ta' Dekan tal-Kapitlu.

Din il-harġa ta' *Il-Għid tal-Assunta* ġiet tqum €3 il-kopja
Kun ġeneruż fl-offerta tiegħek

Mario Grech
Isqof ta' Għawdex
25 sena Saċerdot

Il Għawdex, 1998 - 2023

Mario Grech

It-tmien isqof ta' Ghawdex
25 sena Saċerdot

Nhar it-Tlieta, 26 ta' Mejju, 2009 festa ta' San Filippu Neri, protettur tas-Sodalità tal-Qassisin u Kjeriċi mwaqqfa fil-Katidral ta' Ghawdex, l-E.T. Monsinjur Mario Grech, it-tmien isqof ta' Ghawdex, għalaq 25 sena saċerdot.

Mario twieled il-Qala, Ghawdex, bin Ġorġ u Maria Stella Attard, nhar l-20 ta' Frar, 1957. Fis-sena 1962, il-familja marret toqghod Ta' Kerċem, fejn Mario beda l-istudji primarji tiegħu fl-iskola primarja tar-rah u kompla l-istudji sekondarji fl-iskola tal-Liċeo, ir-Rabat.

Huwa beda l-formazzjoni saċerdotali tiegħu fis-Seminarju Maġġuri tal-Qalb ta' Gesù fis-sena 1977. L-Isqof Nikol Cauchi ordnah qassis fil-knisja Katidrali ta' Ghawdex nhar is-26 ta' Mejju, 1984. Miegħu ordna wkoll Alfred Xuereb, illum wiehed mis-segretarji privati tal-Papa Benedittu XVI.

Wara l-ordinazzjoni tiegħu, Dun Mario Grech kompla bl-istudji superjuri tiegħu ġewwa l-Università Pontifiċja tal-

"Kif int ija, Missier, u jiena ta-
na jkunu Ruma wqall taqta wqatta
hna, b'le tlekk id-dinja taqta
u int b'qatni."

Gr 17, 21

TIFKIRA

ta'

l-Ordinazzjoni Saċerdotali

ta'

Mario Grech (Kerċem)

Alfred Xuereb (Victorja)

mill-

E.T. Mons. Nikol G. Cauchi

nhar is-26 ta' Mejju, 1984

fil-Katidral, Ghawdex

Lateran, Ruma, minn fejn kiseb liċenzjat *utroque iure* fid-dritt Kanoniku u Ċivili; u iktar tard dottorat fil-Liġi Kanonika mill-Uniwersità Pontifiċja ta' San Tumas, l-*Angelicum*. Hu ddefenda t-teżi *The harmonization of the religious and civil dimensions of Canonical marriages in Malta*. F'Ruma, għamel hidma pastoral fil-parroċċa ta' Santa Marija (1984-1988).

Lura Ghawdex, inhatar għalliem tal-Liġi Kanonika fis-Seminarju; vigarju ġudizzjali tad-Djoċesi ta' Ghawdex; imhalef fit-Tribunal Metropolitan ta' Malta; membru tal-Kulleġġ tal-Konsulturi tad-Djoċesi; u membru tal-Kummissjonijiet Djoċesani tat-Teoloġija, tal-Familja, u tal-Mezzi tal-Kommunikazzjoni Soċjali. Fl-istess żmien għamel hidma pastoral fil-Katidral, fis-Santwarju Nazzjonali Ta' Pinu, u fil-parroċċi Ta' Kerċem u ta' San Lawrenz. Nhar it-13 ta' Novembru, 2004, l-isqof Cauchi hatru kappillan Ta' Kerċem.

Nhar is-26 ta' Novembru,

Test: Joseph Bezzina

Disain: Joe Calleja - Maximilian Grech

2005, il-Q.T. il-Papa Benedittu XVI għoġbu jahtru bhala t-tmien isqof tad-Djoċesi ta' Għawdex, suċċessur ta' l-E.T. Mons Nikol Cauchi li ppreżenta r-riżenja tiegħu mhabba l-età. Kien ikkonsagrat isqof u ghamel l-ingress solenni tiegħu l-Katidral nhar it-22 ta' Jannar, 2006.

Nhar is-26 ta' Mejju, 2009, fil-jum proprju tal-anniversarju, hu kien mistieden jikkonċelebra mal-Papa Benedittu u ma' Mons. Alfred Xuereb, li kien ordnat miegħu, u iktar tard, kien mistieden ukoll għall-ikel mal-Papa.

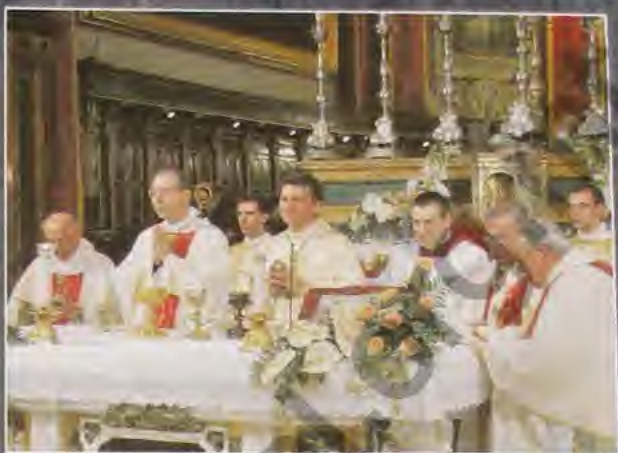
Il-Gimgha, 26 ta' Ġunju, l-E.T. Mons. Mario Grech mexxa konċelebrazzjoni pontifikali ta' Radd il-Hajr fil-Katidral f'għeluq il-25 sċena tal-Ordinazzjoni. Kien mghejjun mill-E.T. Mons. Tommaso Caputo, Nunzju Appostoliku għal Malta, u Mons. Pawlu Cremona, arċisqof ta' Malta. Hadu sehem ukoll Mons. Nikol Cauchi, isqof emeritu ta' Għawdex, u Mons. Ġuzeppi Mercieca, arċisqof emeritu ta' Malta, u iktar minn mitt sacerdot. Il-kongregazzjoni tmexxiet mill-E.T. Dr Ġorġ Abela, President ta' Malta, u mill-Onor. Giovanna Debono, Agent-Prim Ministru u Ministru għal Għawdex. Kien preżenti wkoll l-Onor. Dr Joseph Muscat, Kap tal-Oppożizzjoni. Mal-kongregazzjoni kien hemm ukoll Ġorġ u Maria Stella, missier u onni l-isqof; u hutu Joyce u Raymond bil-familji tagħhom. Huh Carmel mexxa l-mużika waqt il-quddiesa. Għall-okkażjoni żżanznet il-Missa in *Fractione Panis* ta' Maestro Dr John Galea quddiesa għal erba' vuċijiet u sopran solitsta.

Il-Bord Editorjali ta' *Il-Għid tal-Assunta* jifrah mal-isqof Mario Grech u jflob għalih.

Celebrazzjoni fil-Katidral
25 Sena Saċerdot

Ġimgħa Liturgiko-Ewkaristika

Ritratt: Mario Saliba/www.photographygozo.com

Ir-Tfal tal-Ewwel Tqarbina - 17 ta' Mejju 2009

Ritratt: Mario Saliba/www.photographygozo.com

Ir-Tfal li rċewew is-Sagrament tal-Griżma tal-Isqof - 16 ta' Mejju 2009

Ordinazzjoni tad-Djakkonati

Ritratt: Alvin Scicluna / CVC

Il-Tqegħid tal-idejn mill-Isqof Mario Grech fuq Maximillian Grech waqt l-ordinazzjoni fil-Knisja Katedrali - 23 ta' Ġunju 2009

Ritratt: Alvin Scicluna / CVC

L-żewġ djakni ġodda Noel Debono u Maximillian Grech (xellug u lemin) flimkien mal-Arċipriet Ġużepp Attard u Dun Raymond Vella.

L-E T. Mons. Mario Grech, isqof ta' Ghawdex, i ppresieda konċelebrazzjoni pontifikali f'għeluq il-Kwarantani. Wara mexxa purċissjoni bis-Sagrament bis-schem tat-tfal kollha tal-Ewwel Tqarbina u l-Grizma Katedral, sarer għall-ewwel darba *infirmità*, tapit bil-ward bħala parti minn-ċelebrazzjonijiet tan-Nuite *Gozitana* li kienet il-lejl ta' qabel.

IL-GHAQDA QNIEPEN ASSUNZJONISTI • AD 1997

Il-qniepen għandhom funzjoni ewleni: dak li jsejtni lil-poplu ta' Alla b'ux tbejtni ruħu għal-celebrazzjoni linurgika li tkun se ssir fil-knisja. Dan kien l-iskop ewleni tal-Ghaqda tagħna sa mit-twaqqif tagħha fl-1997. Minbarra d-daqq li jkollna matul is-sena, ahna niehdu hsieb ukoll il-manutenzjoni meħtieġa kemm tal-qniepen kemm tal-accessorji l-oħra marbuta mal-kampnar.

Xi haġa li tagħtina sodisfazzjon kbir huwa dak li ruzxielna nagħmlu fis-sinn l-imghoddija, fosthom il-holma li naraw il-kampnar maestuz ta' Lorenzo Gattà mtejjien b'erba' arkati kif jixraqlo għall-jien sbieħ tal-festa ta' nofs Awwissu. Xi haġa oħra li tagħtina sodisfazzjon huwa *le souvenir-programm* li nipubblikaw ta' kull sena u anki din is-sena bi hsiha li nipubblikaw il-tielet edizzjoni tiegħu.

Bla dubju ta' xejn, festa kbira bħalma hi l-festa ta' Santa Marija titlob haġa preparamenti u wieħed ikun meħtieġ li jahseb għal mit haġa. Jada, bil-ghajnuma ta' haġna, xejn mqas tal-Madonna, jimexxielna bħal kull sena nagħtu servizz mill-aqwa bid-daqq solenni tal-qniepen bl-aktar mod dinjituż mill-kampnar tal-Katidral tagħna. B'hekk ahna wkoll nagħtu schemna

b'ux inkompli nkabbru l-festa kbira tal-Cibid tal-Assunta.

MAYJO
CAR RENTALS

YOUR TRANSPORT SOLUTION

24Hour
SERVICE

Tel. (+356) 2155 6678
Mob. (+356) 9942 3065 • 9989 0600
www.mayjo.com.mt

MONSINJUR DUN ĠWANN DIMECH (1922 - 2009)

Monsinjur Dun Ġwann Dimech twieled il-Furjana nhar il-2 ta' Diċembru, 1922, minn Pawlu u Vincenza nee Mizzu. Tgħammed u irabba fil-Furjana.

1 • Qassis

Fl-1-educazzjoni tiegħu fil-Kulleġġ San Alwiġi mmexxi mill-Patrijiet Ġizwili. Fis-sena 1940, il-Familja Dimech telqet lejn Għawdex imhabba l-gwerra u krew ir-Rabat. Iż-zagħżuġh Għawdex sakemm nhar is-16 ta' April, 1949, Mons. Ġużeppi Pace, isqof ta' Għawdex, ordna qassis fil-Knisja Kattolika.

Il-familja Dimech ma damitx ma fethet luma tal-ġojjellerija, minn fejn kienu jbiegħu ertelet, imselet, u fwejjeġ oħra tad-deheb u l-fidda.

Fis-sena 1950, Dun Ġwann u l-familja tiegħu marru lura lejn Malta u marru joqoġġdu Hal Balzan. Dun Ġwann kien impenjat f'kull xorta ta' appostolat u wettaq hafna attivitajiet pastorali fil-Arċidjoċesi. Kien ta' għajuna kbira lill-Ġizwili fit-trid tal-għaqda tal-Zgħazagh Haddiemia Nsara. Kien assistent-kappillan nazzjonali tal-Għaqda u għamel żmien kappillan nazzjonali tal-Pre-ZHN.

Fis-sena 1958, l-Arċisqof Mikiel Gonzi għazel lil Dun Ġwann bħala wiehed mis-segretarji għall-festi Pawlieni tas-sena 1960 - għaliq is-datax il-ċentinarju min-nawfragju ta' San Pawl. Aktar tard, l-Arċisqof għazel lil Dun Ġwann bħala s-segretarju personali tiegħu; kariga li Dun Ġwann qeda sa kwazi tmien l-episkopat ta' Monsinjur Gonzi, u qdieha bl-akbar fedeltà. Fl-istess żmien, Dun Ġwann kien ukoll direttur spiritwali fl-iskejjel tal-Gvern, liema li wettaq għall-perjodu ta' wiehed u għoxrin sena.

2 • Hidma inferxa

Lil-parroċċa tal-Lunzjata ta' Hal Balzan, Dun Ġwann kien impenjat fl-educazzjoni tal-abbatini u f'laqgħat regolari liż-zgħazagh tal-parroċċa. Fis-sena 1976, waqqaf *Præsidium* tal-Leġġun ta' Marija, kif ukoll kor parrokjali

li tiegħu kien organista. Kellu hafna għaliq, l-Kwarantini li kienu jsiru lil-parroċċa u kien il-prokuratur inkarigat minnhom. Kien ukoll direttur spiritwali tal-Banda *Spiritus*, kariga li kellu sa tmien hajt.

Dun Ġwann Dimech ibqa msemmi għaddon tal-predikazzjoni. Dan l-uffiċju marbut mal-ministeru sacerdotali, qdieh mhux biss f'Hal Balzan, iżda f'hafna knejres ta' Malta u Għawdex. Kien magħruf sewwa għall-irriti spiritwali. Għan-naturali habrieki tiegħu, kien ifittxu kulhadd u ta dejjem lest jaqdi lil kulhadd. Hekk kien Malta u hekk baqa' Għawdex fien rega' lura, flimkien ma' huta, fis-sena 1998.

Kif gie lura Għawdex, id-djoċesi sabet fih għajna mill-aqwa. Hadem f'ċ-Ċentru ta' Kana; ta servizz pastorali f'Marsalforn speċjalment matul ix-xhur tas-sajf, għen lil-istudenti jippreparaw ruħhom għall-eżaminijiet tar-Reliġjon f'livell avanzat; u hejja persuni adulti biex jingħallmu r-Reliġjon bi ttejjira għall-magħmudija jew id-dahla tagħlihom fil-Knisja Kattolika. Kien imfittex hafna għall-pariri spiritwali tiegħu. Kien briedem ta' fomm sieket, briedem twajjeb, sinċier, u ta' hniema ma' kulhadd. Kien sacerdot mabbub hafna.

Dun Ġwann jipprezenta l-kateh tiegħu *Spirituality and Formation of members, future members, and volunteers of the SMOM*, il-Graunmastru Fra Andrew Bertie matul wiehed mill-pellegrinaggi li kien jagħmel Lourdes ta' kull sena - Bajr Kav. Chris Galea.

1 • Rikonossiment

H-rikonossiment lil-fudma tiegħu, nhar id-19 ta' Ottobru, 1972, indur Kappillan Magister tal-Is-Savran Miltari Qaini ta' Malta. Fid-19 ta' April, 1991, ingħata l-onur ta' Kappillan Konventwali *ad honorem* u, sena wara, Kappillan Ewlieni tal-Ordni l-Mallia. Fid-25 ta' Ġunju, 2002, ingħata l-onur tal-Gran Kruċ tal-Kappillan Konventwali *ad honorem*.

L-Arċisqof Mikiel Gonzi irrikonossxa l-fudma tiegħu Malta meta harr kanonku emeritu tal-Kollegġjata ta' San Pawl fil-Bell Vulfena. L-isqof Nikol Cauchi harr kanonku emeritu tal-Kollegġjata ta' San Ġorġ, il-Bell Victoria. Nhar id-23 ta' Lulju, 1998, fuq rakkomandazzjoni tal-Isqof Cauchi, il-Q.T. il-Papa Gwanni Pawlu II minninh Cappellani *ad honorem* bit-titlu ta' Monsignor.

4 • Tifkira fil-Katidral

Dun Gwanni Dimech baqa' sal-aħħar jagħti s-servizz tiegħu fil-knejjes ta' Ghawdex, fosthom fil-Knisja Katidrali. Kellu għozza kbira f'qalbu għal dan il-Katidral, l-iktar imhabba l-fatt li kien hemmhekk li kien ordnat qassis. Qarr ma kienet issirli stedina biex jagħti s-servizz tiegħu fil-Katidral u hu kien jirrifjuta. Kom tarah gej bit-thissima fuq wieċu u diegħel fis-sagristija bl-akbar famlijarità. Hu miet nhar is-6 ta' Jannar, 2009.

L-imhabba partikolari lejn Dun Gwanni flunkien mat-tifkira għażiza tiegħu ser tibqa' fil-Katidral anke imhabba l-fatt tal-kalċi sabi li twassal minn htu, il-Perit Joe Dimech u oltu Tessie. Din, wara kollox, kienet ix-xewqa ta' Dun Gwanni innifsu. Kien Dun Gwanni stess li staqq li "il-Katidral hu post għażiz għalija u

Il-kalċi regalat minn Dun Gwanni Dimech.

jien nixxeg naghthi dan (il-kalċi) għax hu haġa tant għażiza għalija". Dan il-kalċi kien irregalat lil minn missieru u omnu, Pawlu u Vincenza. Il-okkazzjoni tal-ordinazzjoni sacerdotali tiegħu. U b'dan l-istess kalċi, l-ewwel wiegħed li qaddes koen benefattur ieħor tal-Katidral: l-Arċisqof Mikiel Gonzi.

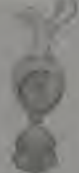
Imma l-aqwa tifkira li halla Dun Gwanni mhuwiex dan il-kalċi tiegħu tant sabi. Il-Katidral jibqa' jiftakar lil Dun Gwanni bħala sacerdot habrieki u gentom, magħti għas-servizz lil Alla u lil htu l-hnedmin. U għeħ akbar minn dan ma jistax jingħata lil Monsignor Dun Gwanni Dimech.

QRONFLI

Gift and Furniture Centre

Chandeliers, Crystals,
Frames, Murano,
Original Porcelain Figurines,
Loose Furniture,
invitations and souvenirs
for all occasions
and much, much more...

Come and visit us at our shop at
8, Sir Adrian Dingli Street, Victoria.
Mob: 7927 1241, Tel: 2155 8183

DJARJU TAL-PARROĊĊA TAL-KATIDRAL

1 ta' Lulju, 2008 - 30 ta' Ġunju, 2009

Lulju 2008

- 02 Quddiesa tal-*Ghaxar Erhgha* ta' Santa Marija minn Mons. Giovanni-Bosco Gauci, Arcidjaku tal-Katidral u Vigarju Ġenerali.
- 06 Fethu l-applikazzjonijiet għal dawk li xtaqu jiehdu sehem fil-Festival Marjan li l-Parroċċa kienu ser torganizza fl-okkażjoni tal-festa ta' Santa Marija.
- 09 Quddiesa tal-*Idax-il Erhgha* ta' Santa Marija mill-Kan. Joseph Sultana, Vigarju Parrokkjali.
- 15 Harga għall-anzjani b'quddiesa ċelebrata fil-kappella ta' Sant' Anna fid-Dwejra u hibita FSt. Patrick's Hotel, Xlendi.
- 16 Quddiesa tat-*Tnax-il Erhgha* ta' Santa Marija.
- 19 Inghata bidu għall-gbir mid-djar b'risq il-festa interna ta' Santa Marija.
- 23 Quddiesa tat-*Tlettax-il Erhgha* ta' Santa Marija.
- 26 Tqassam il-programm tal-festi solenni f'għieħ Santa Marija, Patruna speċjali tal-għejjer Maltin.
- 30 Quddiesa tal-*Erhatax-il Erhgha* ta' Santa Marija u ta' Radd il-Hajr fis-60 anniversarju mill-Ordinazzjoni Sacerdotali ta' Mons. Kantur Ġirgor Vella P.E.P. Ippriedka Mons. Giovanni-Bosco Gauci, Arcidjaku.
- 31 *Coffee Morning* b'risq il-Parroċċa fil-Kazin tal-Banda Leone. Bidu għall-Kwindiċina ta' Santa Marija. Matul il-jiem kollha tal-Kwindiċina kienu mistiedna t-tfal tal-parroċċa sabiex flimkien jagħmlu l-mixja spiritwali tagħhom li tressaqhom lejn Ommna Marija Assunta. Jum l-Emigranti. Konċelebrazzjoni Pontifikali tal-ewwel jum tal-Kwindiċina minn Mons. Isqof Emeritus Nikoġ. Cauchi bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*. Kienu amministrati s-sagramenti tal-Ewwel Tqarbina u tal-Konfermazzjoni lil xi tfal tal-emigranti.

Awwissu 2008

- 01 Jum il-Generozità. Quddiesa tat-II jum tal-Kwindiċina minn Dun Pawl Sciberras, bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis* li għaliha kienu mistiedna dawk il-persuni bi bżonnijiet speċjali li jiffrekwentaw Dar Arka flimkien mal-voluntieri li jgħinu fl-istituti tal-Kanta tad-Djoċesi. Il-parroċċa offriet donazzjoni lill-Fundazzjoni Arka. Wara kien organizzat party għall-persuni bi bżonnijiet speċjali.
- 02 Jum il-Morda u l-Anzjani. Filghodu, saru zjarat lill-morda u l-anzjani rikoverati fl-Isptar Ġenerali ta' Għawdex u fil-kliniċi privati. Fil-għaxija ċelebrazzjoni tat-III jum tal-Kwindiċina minn Dun Pawl Sciberras bis-sehem tal-anzjani. Kien amministrat is-Sagrament tal-Grizma tal-Morda lill-anzjani u wara sar party għalihom. Ha sehem il-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.
- 03 Huġ tal-istatwa ta' Santa Marija mur-niċċa fost il-kant ta' innijiet marjani Dun George Mercieca qara l-pożizzja bl-isem *Raftuba?* Jum l-Għaqdiet Religjużi tal-parroċċa. Quddiesa tar-IV jum tal-Kwindiċina minn Dun Pawl Sciberras li għaliha kienu mistiedna l-membri tal-Azzjoni Katolika, tal-Leġjun ta' Marija, tal-Museum, tal-Grupp Padre Pio, tal-Leċio Divina, tal-Mixja NeoKatakumenali, tal-Karizmatiki, u tal-Moviment Ewkaristiku Għawdexi. Anima l-quddiesa il-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.
- 04 Jum il-Tfal u l-Vokazzjonijiet. Quddiesa tal-V jum tal-Kwindiċina minn Patri Michael Camilleri OP bis-sehem tal-*Cathedral Youth Choir*. Saret il-vestizzjoni tal-abbatinu l-godda tal-parroċċa u l-premjazzjoni tal-ahjar żewġ studenti minn kull centru tad-dutrina. Wara saret attivita' għat-tfal fil-Pjażza tal-Katidral.

05. Jum il-Kultura - Quddiesa tas-VI jum tal-Kwindicina minn Patri Michael Camilleri OP bis-schem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*. Wara kien organizzat Song Festival Marian fil-Pjazza tal-Katidral.
06. Jum il-Benefatturi Hajjin u Mejtin, Quddiesa tas-VII jum skont l-intenzjonijiet tal-benefatturi hajjin u b'suffragju tal-benefatturi u l-parruċċani li mien niatul l-aħħar sena. Imexxiet minn Patri Michael Camilleri OP bis-schem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.
07. Jum il-Paroċċa tal-Katidral u s-Socjetà Filarmonika Leone, Quddiesa tat-VIII jum tal-Kwindicina mill-Arcipriet Guzepp Attard bis-schem tal-Banda Ċinadina Leone, il-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*, u l-*Cathedral Youth Choir*. Wara sar marċ bl-istatwa l-għda ta' Santa Marija mill-Pjazza tal-Katidral sa Pjazza Savina fejn wara kien esegwit programmu mużikali taht id-direzzjoni ta' Mro. Colin Attard. Sar ukoll it-berik tal-istatwa minn Mons. Arcipriet. Fit-tmien kien esegwit l-innu immortali *Per la festa di Maria Assunta in Cielo*.
08. Fil-ghodu saret *Sports day* għat-tfal tal-parroċċa fil-*Ginza Sports Complex* b'kollaborazzjoni ma' *SK Victoria Wanderers*. Quddies tad-IX jum tal-Kwindicina minn Patri Martin Coleiro OFM bis-schem tal-Kor Eġur l'Assisi tal-Kapuċċini. Hadu schem il-players u s-supporters tal-*SK Victoria Wanderers* u l-*Oratory Youths*. Il-parroċċa pprezentat hames trophies lill-aħjar players tas-sena tal-*SK Victoria Wanderers* u trophy lil rappreżentant tal-*Oratory Youth*. Iktar tard saret laqgħa ta' talb għaż-żgħira li imexxiet minn Fr. Rene Camilleri. Bil-lejl sar *open air concert* fil-Citadella organizzat mill-*Aurora Youth Movement* b'risq il-missjoni ta' Fr. Anton Grech fil-Gwatemala.
09. Jum il-Hajja, Quddiesa tal-X jum tal-Kwindicina minn Patri Martin Coleiro OFM bis-schem tal-kantant Mario Caruana. Saret magħmudija u kienu

mistiedna l-ġenituri li għamdu fir-rabi tagħhom matul din l-aħħar sena. Fi tmiem il-quddiesa l-regbi ġew ipprezentati lil Santa Marija.

10. Jum il-Familja, Quddiesa tal-XI jum tal-Kwindicina minn Patri Martin Coleiro OFM bis-schem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*. Kienu mistiedna l-koppji li żżewġu malin dik l-aħħar sena u dawk li qegħdu jiċċelebraw l-10, l-20, il-25, il-30, l-40, u l-50 anniversarju taż-żwieġ tagħhom kif ukoll l-ex-parruċċani mxienda ma' Malta u l-Għawdex. Wara saret l-ikla tradizzjonali tal-festa fil-Pjazza tal-Katidral.
11. Koncelebrazzjoni Pontifikali tal-Ewvel Jum tat-Tridu mill-arcisqof emeritu Guzepp Mercieca bl-omelija tal-Tridu minn Patri Martin Schembri O.Carm.
12. Koncelebrazzjoni Pontifikali tat-Tieni Jum tat-Tridu mill-arcisqof emeritu Adeodato Micaleffi tal-Kuwait bl-omelija minn Patri Martin Schembri O.Carm.
13. Koncelebrazzjoni Ewkaristika tat-Tjelet Jum tat-Tridu minn Giovami B. Gauci, Vigarju Ġenerali u Arcidjaku, bl-omelija minn Patri Martin Schembri O.Carm. Mistiedna speċjali s-sacerdoti li kienu qegħdin ifakku l-25, l-40, il-50, u s-60 anniversarju tal-ordinazzjoni sacerdotali.
14. Lejlet il-Festa. Fil-ghodu quddiesa għat-tfal mill-arcipriet Mons Guzepp Attard. Wara, it-tfal immarċjaw għall-kazin tas-Socjetà Filarmonika Leone akkumpanjati mill-Banda Leone fejn sar party għalihom. Filgħaxija Transulazzjoni Pontifikali, Għasar, u Funzjoni Ewkaristika.
15. **Il-Għid ta' l-Assunta.**
 • Quddies fil-4.15 am, 5.00, 5.45, 6.30, 7.15, 8.00, 9.00 (Pontifikali), 11.00, 12.00 pm, 1.00, u 5.00.
 • Koncelebrazzjoni Pontifikali imexxija mill-Isqof Mario Grech flimkien mal-Kapitu Katidrali. Fi tmiem ingħatat il-Barka Appostolika bir-reh tal-Indulgenza Plenarja. Kienu esegwita l-quddiesa *Missa in Solennitate Sanctae Mariae Assumptae* ta' Maestro Joseph Sammut.
 • Qabel spiċċa l-Pontifikali, l-Isqof Grech ta l-medalja *Ġid il-Katidral*

lill-poeta Dun George Mercieca, membru tal-Presbiterju tal-Katidral li bla dubju jixxaqta l-ittlu tal-poeta ta' Santa Marija.

• Fil-għaxija, Mons. Giovanni B. Gauci, Vigarju Generali u Arcidjaku, mexxa l-Għasas Solenni.

• Fis-6.30 pm bdiet hieġa l-purċissjoni. Kien esegwiti l-innu immortali *Per la Festa di Maria Assunta in Cielo* mill-Banda Cittadina Leone bis-sehem tal-Kor, tenor, u baritonu. Il-Banda Cittadina Leone akkumpanjat il-purċissjoni.

• Fil-11.00 pm tislina lill-Assunta fid-dhul ta' għawdex tal-Katidral ta' Għawdex bil-kant tal-*Ave Maria*. Kien hemm spettklu meraviljuż ta' loġhob tan-nar tal-ajru minn fuq l-għolja ta' Għelmus koordinat mill-*Vampa Organisations* li seta' jingawda tajjeb hafna mill-folla li kienet qed tassisti għad-dhul tal-istatwa.

• Fil-tmiem, l-isqof Mario Grech ta l-Barku Sagramentali.

22 Quddiesa ta' radd il-flajr bil-ewalwazzjoni tal-festa minn Mons. Arcipriet Wara l-quddiesa l-istatwa ta' Santa Marija ddahhlet fin-nieċa u kien hemm *harbecue* tal-għeluq tal-festi fil-Pjazza tal-Katidral.

25 Bi l-hejja għall-Missjoni Djoċesana saret assemblea parrokkjali għad-diversi gruppi li fidan il-paroċċa sabiex jaraw kif jistgħu jagħtu l-għajma tagħhom f'din l-attività djoċesana.

Settembru 2008

01 Inghata bidu għar-restawr tal-faċċata tal-Katidral.

01-06 Pellegrinaggj f' Lourdes il-okkażjoni tal-150 anniversarju mid-deheriet tal-Madonna.

08 Festa ta' Twelid tal-Madonna. Sar il-quddies bħall-nhar ta' Hadd.

09-20 Registrazzjoni għat-tfal li riedu jirċievu l-Ewiel Tqarbin u l-Konfermazzjoni fis-sena 2009.

16 Il-143 anniversarju mit-twaqqif tad-Djoċesi u minn meta l-Matriċi u Kolleggiata ta' Għawdex kienet ingħolbja għad-dmija ta' Katidral.

Harga għall-anzjani b'quddiesa fil-knisja ta' San Pawl, Marsalforn. Wara saret zjara fis-Santwarju tal-Madonna tal-Grazzja u bibita fis-*Seashell Restaurant*, Xlendi.

17 L-ewwel anniversarju mill-laura ta' Mons. Guzepp Attard bħala Arcipriet.

21 Il-310 anniversarju minn meta Dun Nicolò Cassia-Magri, arcipriet tal-Knisja Matriċi u Kolleggiata ta' Għawdex, poggja l-ewwel għala tal-Knisja Katidrali.

28 Saret talba lill-parruċċani biex joffru f'it mill-hin tagħhom halli jgħinu fil-Missjoni Djoċesana.

30 *Coffee Morning* b'risq il-parruċċa fil-każin tal-Banda Lenne.

Ottubru 2008

05 Organizzata l-ewwel laqgħa għall-koppji li zżewġu il-aħbar (liet snin).

Festa tal-Madonna tar-Rużarju, Quddiesa minn Patri Karm Dimech, gwardjan tal-Kapučċini. L-arcipriet ta l-mandat tal-tagħlim tad-dmija lill-katekisti Wara harget il-purċissjoni-pellegrinaggj bil-istatwa tal-Madonna tar-Rużarju.

14 Il-202 anniversarju mid-dedikazzjoni tal-Katidral. Mons. Isqof mexxa konċelebrazzjoni ta' Radd il-flajr mal-Kapitu tal-Katidrali bis-sehem il-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.

12 Thabbar tibdil fil-himniet tal-quddies tal-Hadd. Tnehhew tal-10.00 am u tal-11.00 am u f'lokhom kienet introdotta l-quddiesa tal-Familja fil-10.30 am. Hemm hsieh li jkun organizza mument soċjali wara l-quddiesa.

21 Festa ta' Sant'Orsola, konstitutur tal-Katidral u patruna ta' Għawdex. Konċelebrazzjoni immxija mill-Isqof Mario Grech bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.

Rega' nghata bidu għal-laqgħat tal-*Lectio Divina* li jsiru kull nhar ta' Tlieta.

24 Il-Paroċċa tal-Katidral laqgħet b'ferh ir-reliwa tad-Driegħ ta' San Pawl.

Laqgħa ta' Formazzjoni għall-missjunarji lajci li se jgħidu sehem fil-Missjoni Djoċesana.

Velja ta' talb għaz-zgħazgħ il-okkażjoni tal-migra tar-Relikwa tad-Driegħ ta' San Pawl.

25 Quddiesa bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis* feja il-Komunità Parrokkjali tat qima li-Relikwa tad-Driegħ ta' San Pawl.

26. Il-graba ta' Gorj Atard, ex-Segretarju tas-Socjeta' Filharmonika Leone, għad-dew ommu ta' dokumenti relatati mal-istorja tal-knisja l-Għawdex fil-kirju tal-Katidral.

Novembru 2008

01. Koncelebrazzjoni Pontifikali fl-okkażjoni tal-Festa tal-Qaddisin Kollha.
Il-58 anniversarju minn meta l-Papa Piju XII ipproklama l-Flugh fis-Sema ta' Marija bir-ruh u l-gisem bhala donna ta' l-Idi.
02. Inghata r-rapport finanzjarju tal-Parroċċa minn Mejju sa Awwissu 2008.
Koncelebrazzjoni Pontifikali fl-okkażjoni tal-Għid tal-Imwieri.
Saret il-laqgħa tal-ewwel Hadd tax-Xahar għall-koppji.
04. Fethu l-*bookings* għall-intenzjonijiet tal-quddies għas-sena 2009.
09. Il-parroċċa kienet mistiedna tiegħi sehem fis-Sibtijiet bi thejji għall-festa tal-Immakolata Kuncizzjoni, fil-knisja ta' San Frangisk.
11. Harga għall-anzjani b'quddiesa tiegħi minn ta' Santa Marija u bibita fil-*Lantern Restaurant*, Marsalforn.
13. Bdew sensuola ta' laqgħat ta' kull nhar ta' Hamis għat-tfal li matul is-sena 2009 kienu ser jirċievu s-Sagrament tal-Ewvel Tqarbina.
16. L-E.T. Mons. Mario Grech, Isqof ta' Għawdex, mexxa r-riż ta' Ammissjoni ta' hames seminaristi tad-Dioċesi ta' għma fosthom is-seminarista tal-parroċċa tal-Katidral John Mejla, l-ċelebrazzjoni saret fil-Knisja Parrokkjali ta' Gesù Ewkaristiku Salvatur, Għasri.
Il-Parroċċa tal-Katidral kienet kriet dar sabex isservi ta' residenza temporanja tal-Arċipriet.
22. Instaww 26 siggu għid għall-Presbiterju.
23. Koncelebrazzjoni Pontifikali fl-okkażjoni tal-Festa ta' Kristu Re.
Il-Parroċċa hadet sehem fil-korteo ta' Kristu Re u fil-manifestazzjoni dioċesana fil-parroċċa tax-Xewkija.
Il-għir li sar waqt il-quddies kien għall-karta.

29. Saret t-tlietthra u katekezi għaz-zmien tal-Ayvent bi thejji għas-sewa liturgika l-għida mill-Kan Joseph Sultana, Vigarju Parrokkjali.
30. Bidu tal-Ayvent. Fil-quddies tas-6.00 pm tal-Idud saru l-prieda minn Mons. Lawrence Seiherras.

Diċembru 2008

05. Quddies għaz-zghuzagh mill-Kan Reuben Micallef, arċipriet ta' Zebbuq.
06. Bidu tal-*Cathedral Sunday Sport* li ser jibda jsir kull lewvel Sibt tax-Xahar. Dan hu mument tejn il-fal bejn is-6 u l-12 il-sena jkollhom mument ta' rikreazzjoni mal-shabbon.
07. Laqgħa tal-ewwel Hadd tax-Xahar għall-koppji.
Is-seminarista tal-parroċċa tal-Katidral Maxmillian Grech irċieva l-Ministru tal-Akkollat mill-E.T. Mons. Mario Grech, Isqof ta' Għawdex, fil-knisja Parrokkjali ta' Ke'cem.
08. Sar il-berik tad-dar li se sservi bhala residenza tal-arċipriet.
Sofienit ta' l-Inissil Bla Tehgha tal-Vergni Marija. Il-funijiet tal-quddies fil-Katidral kienu bhala dawk tal-Hadd. Filghodu saret Koncelebrazzjoni Pontifikali.
13. Irir bi thejji għas-Sagrament tal-Grizma tal-Isqof fil-Katidral.
14. Mal-harga tal-Bulletin tgassam il-programm dettaljat tal-Milied.
- 15-23. Novena tal-Milied għat-tfal u għall-kbar.
16. Harga għall-anzjani b'quddies fil-knisja ta' Santa Lucija u wara saret zjara lil xi presepij. L-attivita' ntemmet b'ikla fis-Saint Patrick's Hotel, Xlendi.
17. Serata ta' kant fl-okkażjoni tal-Milied mill-*Chorus Ecclesiae Cathedralis* organizzata mill-*Legion of Mary*.
24. Kuncert tal-lejl tal-Milied u priedka tat-tfal fil-Filippo Farrugia. F'nofs il-lejl Koncelebrazzjoni Pontifikali.
25. **Jum il-Milied** Filghodu saret quddies għat-tfal u l-familji kollha tal-parroċċa mill-arċipriet. Filghaxxa Mons. Isqof mexxa Koncelebrazzjoni Pontifikali.
26. Il-parroċċa tal-Katidral flimkien mas-Socjeta' Filharmonika Leone organizzaw

manar għall-presenja għat-tfal u l-adolescenti.

- 29 Partij tal-Milied għat-tfal tal-parroċċa.
30 Zgħajir lil-morda u lil-anzjani fl-Isptar Generali u klobi privati mill-Chorus Ecclesiae Cathedralis u mill-Cathedral Youth Choir bil-kant tal-innoġiet tal-Milied.
31 Jum ta' adorazzjoni quddiem Gesù Sagramentali b'radd il-fajr tas-sena li ohermet.

Filgħariga Konkolebrazzjoni Pontifikali ta' Radd il-Fajr bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis u l-orkestra.

Jannar 2009

- 01 Konkolebrazzjoni Pontifikali tal-Ewwel Jum tas-sena bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis.
02 Quddiesa għaz-zgħazagh fil-Katidral fl-ewwel ġimgħa tax-xahar.
04 Mal-barga tal-Bullettin tqassam il-Kalendarju tal-Parroċċa. Tqassam ukoll il-programm taz-zgħajr li ser isir mill-missjunarij lajċi fid-djar bħala parti mill-Missjoni Djoċesana.
Konkolebrazzjoni tas-Solennità tal-Epifanija tal-Mulej bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis. Waqt din il-Celebrazzjoni ngħata l-manda lil-missjunarij lajċi ta' Għawdex kollu.
05 Bidu taz-zgħajr fil-familja.
06 Thabbret li-mewt ta' Mons. Gwann Dimech.
08 Reġgħa bdew il-laqqgħar ta' kull nhar ta' Hams bi thejgħa għall-Ewwel Tqarbina.
13 Coffee Morning b'risq il-Parroċċa fil-Kazin tal-Banda Leone.
20 L-ewwel barga għall-anzjani għal din is-sena b'quddiesa oċelebrata fil-knisja ta' Sant'Anton Abbati, Xagħra u bibita fis-Secret/Restaurant, Xlendi.
22 Konkolebrazzjoni b'suffragju ta' Mons. Gwann Dimech li tmecciet mill-Arcipriet mal-presbiterju parrokkjali bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis.
27 Issodan il-laqqgħat tal-Lectura Divina wara l-waqa għall-Missjoni Djoċesana.
31 Fil-festa ta' San Gwann Bosco, l-Arcipriet metxa l-Konkolebrazzjoni fl-

Oratorji Don Bosco bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis.

- 30-31 Jum l-Art Imqaddsa. Il-ghir kollu sabies imqaddsa b'mud awrag ta' santwarji l-aktar għetoz marbuta mal-misteri tal-fidi tagħna fil-Palestina.

Frar 2009

- 02 Konkolebrazzjoni tal-Prezbrazzjoni tal-Mulej. Saret il-prezbrazzjoni tal-kandidati tal-Grizma tal-Ewwel u l-Mons. Isqof.
03 Coffee Morning b'risq il-parroċċa fil-Kazin tal-Banda Leone.
06 L-ewwel Ġimgħa tax-xahar u adorazzjoni. Quddiesa għaz-zgħazagh minn Don Raymond Portelli, missjunarij Għawdexi fil-Peru.
07 Laqgħa ta-ewwel Sibt tax-xahar għall-koppji.
10 Solennità ta' San Pawl Missjerna. Il-Quddies kien bħal ta' nhar ta' Hadd.
11 Saret laqgħa tal-Presbiterju u l-Kunsill Parrokkjali.
Fl-okkazzjoni tal-Ġimgħa tal-Morda kien amministrat is-sagrament tal-Grizma tal-Morda.
13 Bidu għall-kors bit-thejgħa għaz-zwieg.
15 Il-ghir waqt il-quddies kien b'risq il-Missjoni Djoċesana.
16 Mietet Pawla Scielima fl-età ta' 11 fajr minn mit sena. Kienet l-ixxeh membru tal-parroċċa tal-Katidral u baqgħet tilla l-Katidral bil-mixi sakemm kelliha 96 sena. Twieldet fil-4 ta' Mejju, 1908.
17 Hanga għall-anzjani, b'quddiesa fis-Santwarju ta' Lourdes, Għajnsielem, u bibita fil-Bukket Restaurant, Qala.
19 High Tea tal-Karnival b'risq il-parroċċa fil-Kazin tal-Banda Leone.
Il-Komunità Neo-Katekumenali għamlet zgħajr fil-familja fejn taw l-esperjenzi tagħhom waqt il-veni fazi tal-Missjoni Djoċesana.
22 Mal-Bulletin tqassam il-programm dettaljat tar-Randan u l-Ġimgħa Mqaddsa.
Is-seminarista tal-parroċċa tal-Katidral Jolin Mejjaq icceva l-Ministeru tal-Letterat flimkien ma' erba' seminaristi oħra mill-E.T. Mons. Mario Grech, Isqof ta' Għawdex, fil-Bazilika ta' Nadur.
25 Ras ir-Randan. Konkolebrazzjoni

- 05 Hadd il-Palm. Konċelebrazzjoni Pontifikali tat-Tberik tal-palm bis-sehem tal-Chorus *Ecclesiae Cathedralis*. Wara l-funzjoni tberiket il-Mejda tal-Appostli fil-kappella ta' Santa Barbara, organizzata mill-Grupp tal-Abbatini u tal-Vokazzjonijiet tal-Katidral.
- 07 Jum ir-Rikonciljazzjoni. Fil-5.00 pm sar servizz penitenzjali u kien amministrat is-sagrament tal-Ewwel Qrara lit-tfal li ser jirċievu l-Ewwel Tqarbina.
- 08 L-Erbgha tat-Tniebri. Ċelebrazzjoni Kateketika għat-tfal kollha tal-parroċċa u li fiha gie spjegat il-Tridu Mgaddes tal-Għid.
- 09 Hannis ix-Xirka. Filghodu Mons. Isqof Mario Grech mexxa konċelebrazzjoni tat-Tberik taż-Żgħir fejn ikkonċelebrav il-qassism kollha ta' Għawdex. Fi minni il-Pontifikal l-Isqof ta l-Barka Appostolika bir-rebb tal-indulgenza plenarja.
- Filghaxija Mons. Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali tal-Ikka tal-Mulej.
- 10 Il-Gimgha l-Kbira. Mons. Isqof mexxa l-funzjoni tat-Tifkira tal-Mewt tal-Mulej.
- Wara, saret il-Purċissjoni tal-Passjoni mat-toroq tal-Belt Victoria. Imexxiet minkejja li beda jgħm ftit tar-riħ.
- 11 Sibt il-Għid. Mons. Isqof mexxa l-funzjoni tal-Vgħil l-Kbira tal-Għid.
- 12 **L-Għid il-Kbir.** Filghodu quddiesha għall-komunità parrokkjali mill-Arċipriet u wara l-quddiesha tqassmu l-figolli tal-Għid lit-tfal kollha. Wara kollha sar il-manifestazzjoni bl-istatwa ta' Kristu Rxoxt mill-Katidral bis-sehem tal-Banda Cittadina Leone, izda mhabba niefni u maltemp kbir thassar kolloxx.
- Filghaxija Mons. Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali. Kien hafna maltemp, izda minkejja dan, xorta' wahda kien hemm hafna nies għall-Pontifikal.
- 14 Beda t-tberik tal-familji.
- 15 Harga f'Malta għall-festa ta' San Ġorġ, Marsaxlokk.
- 21 *Coffee Morning* b'risq il-Parroċċa fit-kazin tal-Banda Leone.
- 26 Il-parroċċa habbrej pellegrinagg parrokkjali Marjan għal Fatima bejn il-25 ta' Awwissu u l-1 ta' Settembri.

l-E.T. Mons. Tommaso Caputo, in-Nunzju Appostoliku, mexxa konċelebrazzjoni Pontifikali sabiex jiffakkur il-Raba' anniversarju mill-bidu tal-Pontifikat tal-Papa Benedittu XVI.

Mons. Dekan Anton Gauci mexxa quddiesha ta' ringrazzjamenti fl-okkażjoni tas-60 anniversarju mill-Ordinazzjoni Sacerdotali.

29 Mons. Arċipriet mexxa konċelebrazzjoni ta' radd il-hajr fl-okkażjoni tat-53 anniversarju minn meta s-Socjetà Filarmonika Leone irregalat l-istatwa artistika u devota ta' Santa Marija lill-knisja Katidrali. Hadu sehem il-Banda Cittadina Leone u l-Chorus *Ecclesiae Cathedralis*.

Mejju 2009

- 01 Festa ta' San Ġużepp Haddiem Quddiesha għaz-żgħażaġh minn Dun Joe Calleja.
- 02 Laqgħa tal-ewwel Sibt tax-Xabar għall-koppji.
- L-istatwa ta' San Ġwann Bosco tteghet il-Katidral fl-okkażjoni ta' għeluq is-sittin sena mill-ftuħ tal-Oratorju Don Bosco.
- 06 **L-Ewwel Erbgha** bi thejjiha għall-festa ta' Santa Marija. E.T. Mons. Ġużeppi Mercieca, arċisqof Emeritu, mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali.
- 12 Harga tal-anzjani b'quddiesha fil-knisja ta' Hamet u bibita fis-Saint Patrick's Hotel, Xlendi.
- 13 Quddiesha tat-Tiem Erbgha minn Mons. Giovanni B. Gauci, Vigarju Generali u Aređjaknu tal-Kapidu Katidrali.
- Coffee Morning* b'risq il-parroċċa fil-kazin tal-Banda Leone.
- 16 Mons. Isqof Mario Grech amministra s-Sagrament tal-Grizma tal-Isqof lil fletin adoloxxent.
- 17 Is-Sibt Hadd tal-Għid. Mons. Arċipriet Ġużepp Attard mexxa konċelebrazzjoni li fiha amministra s-Sagrament tal-Ewwel Tqarbina lil 34 tifel u tifla.
- 20 Quddiesha tat-Tielet Erbgha ta' Santa Marija minn Dun Anthony Zammit li kien akkumpanjat mill-E.T. Mons. Gabino Miranda Melgarejo, isqof fil-Peru.
- 22 **Bidu tal-Kwaranturi.** Tlett ijiem ta'

- adorazzjoni solemni tal-Kwaranturi.
Quddiesa solenni tal-ewwel jum minn
Dun Gerald Buhagiar.
- 23 Quddiesa solenni tal-jiem jum tal-
Kwaranturi minn Dun Gerald
Buhagiar.
Lejl ta' talb u adorazzjoni fi nfermet
b'quddiesa f'nofs il-lejl meta fir-Rabal,
Għawdex, kienet qiegħda ssir *Lejler
Lapsi - Notte Grotana*.
- 24 L-E.T. Mons. Mario Grech, isqof ta'
Għawdex, mexxa konċelebrazzjoni
pontifikali f'għeluq il-Kwaranturi.
Wara mexxa puriċissjoni bis-Sagramenti
bis-sehem tat-tfal kollha tal-Ewwel
Tqarbin u l-Grizma tal-Isqof u numru
kbir ta' parroccani.
- Il-Telgha tal-Belt*, it-triq li minn Pjazza
Indipendenza twassal sa Pjazza
Katidral, saret għall-ewwel darba
infiorata, tapit bil-ward bhala parti
mic-ċelebrazzjonijiet tan-*Notte
Grotana*.
- 27 Quddiesa tar-*Raba' Erbgha* ta' Santa
Marija minn Dun Daniel Xerri. Rettur
tas-Seminarju, u li għaliha attendew is-
seminaristi u sar talb għal aktar
vokazzjonijiet.
- 30 Pellegrinaġġ Parrokkjali Pawlin
f'Malta.
- 31 Solemnità ta' Ghid il-Hamsin.
Konċelebrazzjoni Pontifikali minn
Mons. Isqof.
- Ġunju 2009**
- 03 Quddiesa tal-*Hames Erbgha* ta' Santa
Marija minn Dun Daniel Xerri. Rettur
tas-Seminarju ta' Għawdex.
- 05 Mons. Arcipriet mexxa pellegrinaġġ
għas-Santwarju tal-Qalb ta' Ġesù.
Fontana.
- 10 Quddiesa tal-*Sitt Erbgha* ta' Santa
Marija minn Dun Joseph Bajada Viċi-
Rettur tas-Seminarju.
- 09 *Coffee Morning* b'risq il-parroċċa fil-
kazin tal-Banda Leone.
- 13 Mons. Isqof mexxa l-funzjoni tal-
Ordinazzjoni Saċerdotali ta' Anthony
Bajada, Joseph Curmi, u Richard
Nazzareno Farrugia, it-tlieta mill-
parroċċa tas-Xagħra. Omm Dun
Joseph u missier Dun Richard huma
mill-parroċċa tal-Katidral.
- 14 Solemnità tal-Ġisem u d-Demra ta'
Kristu. Konċelebrazzjoni Pontifikali
minn Mons. Isqof.
- 16 Harga għall-anzjani b'quddiesa fil-
knisja ta' San Pawl Nawfragħ,
Munxar; ziara lis-Santwarju tal-Qalb
ta' Ġesù, Fontana; u bibita fil-*Cumey
Terrace*, Għajnsielem.
- 17 Quddiesa tas-*Saba' Erbgha* ta' Santa
Marija minn Dun Renato Borg.
- 23 Mons. Isqof Mario Grech, mexxa l-
funzjoni li fiha **Maximilian Grech**
mill-Parroċċa tal-Katidral kien
ordnat **djaknu** flimkien ma' Noel
Debono mill-parroċċa tan-Nadur,
neputi tal-arcipriet tal-Katidral, u bin
il-Ministru għal Għawdex.
- 24 Quddiesa ta-*Tmien Erbgha* ta' Santa
Marija minn Dun Renato Borg.
- 26 L-E.T. Mons. Mario Grech, isqof ta'
Għawdex, mexxa konċelebrazzjoni
pontifikali ta' Radd il-Majr f'għeluq
il-25 sena mill-Ordinazzjoni Saċer-
dotali tiegħu. Kien meġġjun mill-E.T.
Mons. Tommaso Caputo, Nunzju Ap-
postoliku għal Malta, u Mons. Pawlu
Cremona, arcisqof ta' Malta, Hada
sehem ukoll Mons. Nikol Cauchi, isqof
emeritu ta' Għawdex, u Mons.
Giuseppe Mercieca, arcisqof emeritu ta'
Malta, u iktar minn mit sacerdot. Il-
Kongregazzjoni imexxiet mill-E.T. Dr
Görg Abela, President ta' Malta, u
mill-Onor. Giovanna Debono, Agent-
Prim Ministri u Ministru għal
Għawdex. Kien preżenti ukoll l-Onor.
Dr Joseph Muscat, Kap tal-
Oppożizzjoni. Għall-okkażjoni żżan-
żnet il-*Missia in Fractione Panis* ta'
Maestro Dr John Galea - quddiesa
għal erba' vucijiet u sopran solista. Il-
Kapituł regala lili-isqof kwadru
originali ta' Pawlu Camilleri-Cauchì li
juri 'l San Pawl jinterpreti ma' Santa
Marija biex thares il-Katidral.
Festa ta' San Pietru u San Pawl, Kon-
celebrazzjoni solenni u għeluq tas-sena
speċjali ddedikata lil San Pawl, Patron
ta' Malta.
- 30 *Coffee Morning* b'risq il-Parroċċa fil-
kazin tal-Banda Leone.

KRONAKA TAL-PARROĊĊA

1 ta' Lulju 2008 - 30 ta' Ġunju 2009

Magħmudijiet

DATA	ISEM TAL-TARBLJA	ISEM IL-ĠENITURI
20.06.08	Kayla Jade Vella	Adam u Julie
26.07.08	Marissa Said	Emanuel u Christine
06.07.08	Matthias Ryan Zammit	Philip u Marija
09.08.08	Jake Sacco	Mark u Denise
10.08.08	Michela Saliba	Peter u Marion
22.08.08	Mattia Cassar	Joseph u Josephine
25.08.08	Jo-Marie Zammit	Teddy u Jennifer
08.12.08	Kris Vella	Larry u Anabel
14.12.08	Ivana Grech	Ivan u Mary Rose
21.12.08	Mattia Vella	Mark u Migronne
03.01.09	Sean Spiteri	Gordon u Mary Rose
10.01.09	Christine Attard	Mario u Marlene
10.01.09	Yamea Attard	Mario u Marlene
11.01.09	Niamh Meilak	Melcom u Maria Assunta
31.01.09	Isaac Cardona	Chris u Sarah Cardona
05.02.09	Maegen Camilleri	Domnall u Sarah
07.02.09	Nikita Vella	Jamie u Greta
19.04.09	Nicole Azzopardi	Kevin u Joanne
21.06.09	Hannah Tabone	Joseph u Johanna

Żwigiġiet

DATA	ISEM U PARROĊĊA TAL-GHARAJJES
25.07.08	Jeffrey Hill (Tarxien-Malta) u Romena-Mary Saliba (Victoria)
25.07.09	Frankie Debono (Paola-Malta) u Nathalie Borg (Kerċem)
02.08.08	Rodnek Cordina (Victoria) u Nicole Mercieca (Xagħra)
03.08.08	Mario Cordina (Victoria) u Melissa-Maria Saliba (Victoria)
09.08.08	Ryan Farrugia (Victoria) u Audrey Debrincat (Victoria)
16.08.08	Arnaud Bouvier (Victoria) u Angele Galea (Victoria)
23.08.08	Robert Bugeja (Naxxar-Malta) u Charmaine Attard (Victoria)
24.08.08	Jason Saliba (Xewkija) u Francine Mercieca (Fontana)
30.08.08	John Formosa (Kerċem) u Natalie Cordina (Nadur)
06.09.08	Christopher Sultana (Safi-Malta) u Dr. Yana Haber (Victoria)
07.09.08	Mark Sehembrin (Victoria) u Vanessa Borg (Victoria)
14.02.09	Anthony Vella (Zebbug) u Louiseann Farrugia (Victoria)
09.05.09	Conrad Sacco (Marsalforn) u Daniela Vella (Victoria)
16.05.09	Thomas Maneeney (Xagħra) u Annuzsola Sultana (Xagħra)
29.05.09	Vincent Rapa (Victoria) u Ananda Said (Għajnsielem)
20.06.09	Mario Borg (Kerċem) u Renise Camilleri (Victoria)

Imwiet

DATA	ISEM	LITTA
18.06.08	Giuseppa Bonnici	85 sena
28.06.08	Giovanni Vella	86 sena
15.07.08	Marija Mifsud	89 sena
28.07.08	Joseph Farrugia	68 sena
28.07.08	Guza Cauchi	73 sena
26.01.09	Marija Said	81 sena
07.02.09	Angela Abela	73 sena
10.02.09	Antonietta Grech	86 sena
16.02.09	Pawla Seicluna	100 sena
20.02.09	Joseph Zammit	70 sena
26.02.09	Antoni Mifsud	62 sena
11.03.09	Pawla Grech	81 sena
06.04.09	Maria Olimpia Bondi	87 sena
13.04.09	Marija Grazzja Mifsud	91 sena
03.06.09	Carmel Grech	86 sena
12.06.09	Joseph Vella	66 sena
16.06.09	Karl Vella	94 sena
18.06.09	Salvo Vella	67 sena
26.06.09	Giuseppa Mercieca	82 sena
29.06.09	Joseph Micallef	76 sena

L-Ewwel

Tqarbina

Il-Hadd, 17 ta' Mejju 2009

Borg Carl, Bugeja Antonella, Bugeja Daniel, Buttigieg Denise, Camiana Francesca-Jo, Camilleri Laura, Camilleri Matthew, Cassar Dario, Cassar Jessica, Cauchi Savio, Curmi Emma, Curmi Joseph, Farrugia Maria, Grillage Danielle, Grech Francesca, Grech Lara, Haber Fabian, Kuas Julia, Mejlaq James, Mercieca Keith, Mercieca Nathaniel, Mintoff Nicole, Mompalan Rudi-Vic, Pace Jonathon, Rapa Owen, Theuma Raul, Saliba Amy, Saliba Jeremy-Paul, Seicluna Maria, Vella Alan-Marco, Vella Gabriella-Chaire, Vella Ismael-Amadeus, Vella Kaylee, Vella Lauren.

Griżma

ta' l-Isqof

Is-Sibt, 16 ta' Mejju 2009

Abela Sarah, Attard Dorian, Attard Marcello, Bajada Jasmine, Bezzina Rachel, Bonnici Anna, Calleja Josephine, Calleja Marija, Cordina Andre, Dimech Martina, Farrugia Filippo, Farrugia Lara, Farrugia Luke, Farrugia Trevor-Anthony, Fenech Deborah, Formosa Gordon-G., Gatt Aurora, Gauci Josef, Grech Marise, Grech William, Grima Laura-Emma, Grima Pia-Marie, Grima Pierre-Silvio, Mercieca Elyse, Said Ryan, Saliba Andrew, Spiteri Stephanie, Xerri Ayrton, Xerri Carlos, Zammit Nicholas.

Il-Gimgha, 31 ta' Lulju 2009

Cini Sabrina, Vella Chantel, Xuereb Karl.

A FEAST STEEPED IN PASCHAL JOY

Dionisi

on the Solemnity of the Assumption of the Blessed Virgin Mary
at St Thomas of Villanova Parish, Castel Gandolfo
Friday, 15 August 2008

Dear Brothers and Sisters,

The Solemnity of the Assumption of the Blessed Virgin Mary, the oldest Marian Feast, returns every year in the heart of summer. It is an opportunity to rise with Mary to the heights of the spirit where one breathes the pure air of supernatural life and contemplates the most authentic beauty, the beauty of holiness.

The atmosphere of today's celebration is steeped in paschal joy. "Today", the antiphon of the *Magnificat* says, "the Virgin Mary was taken up to Heaven. Rejoice, for she reigns with Christ for ever. Alleluia". This proclamation speaks to us of an event that is utterly unique and extraordinary, yet destined to fill the heart of every human being with hope and happiness.

Mary is indeed the first fruit of the new humanity, the creature in whom the mystery of Christ – his Incarnation, death, Resurrection and Ascension into Heaven – has already fully taken effect, redeeming her from death and conveying her, body and soul, to the Kingdom of immortal life. For this reason, as the Second Vatican Council recalls, the Virgin Mary is a sign of certain hope and comfort to us (see *Lumen Gentium*, n. 68). Today's feast impels us to lift our gaze to Heaven; not to a heaven consisting of abstract ideas, or even an imaginary heaven created by art, but the Heaven of true reality which is God himself. God is Heaven. He is our destination, the destination and the eternal dwelling place from which we come and for which we are striving.

St Germanus, Bishop of Constantinople in the eighth century, in a homily given on the Feast of the Assumption, addressing the heavenly Mother of God said: "You are the One who through your immaculate flesh reunited the Christian people with Christ... Just as all who thirst hasten to the fountain, so every soul hastens to you, the Fountain of love, and as every man aspires to live, to see the light that never fades, so every Christian longs to enter the light of the Most Blessed Trinity where you

already are". It is these same sentiments that inspire us today as we contemplate Mary in God's glory. In fact, when she fell asleep in this world to awaken in Heaven, she simply followed her Son Jesus for the last time, on his longest and most crucial journey, his passage "from this world to the Father" (see Jn 13: 1).

Like him, together with him, she departed this world to return "to the Father's House" (see Jn 14: 2). And all this is not remote from us as it might seem at first sight, because we are all children of the Father, God; we are all brothers and sisters of Jesus and we are all also children of Mary, our Mother. And we all aspire to happiness. And the happiness to which we all aspire is God, so we are all journeying on toward this happiness we call Heaven which in reality is God. And Mary helps us; she encourages us to ensure that every moment of our life is a step forward on this exodus, on this journey toward God.

May she help us in this way to make the reality of heaven, God's greatness, also present in the life of our world. Is this not basically the paschal dynamism of the human being, of every person who wants to become heavenly, perfectly happy, by virtue of Christ's Resurrection? And might this not be the beginning and anticipation of a movement that involves every human being and the entire cosmos? She, from whom God took his flesh and whose soul was pierced by a sword on Calvary, was associated first and uniquely in the mystery of this transformation for which we, also often pierced by the sword of suffering in this world, are all striving.

The new Eve followed the new Adam in suffering, in the Passion, and so too in definitive joy. Christ is the first fruits but his risen flesh is inseparable from that of his earthly Mother, Mary. In Mary all humanity is involved in the Assumption to God, and together with her all creation, whose groans and sufferings, St Paul tells us, are the birth-pangs of the new humanity. Thus are born the new Heaven

Id-Dormitio tal-Madonna - pittura ta' Dmytar, Skopje, Mużew Nazzjonali tal-Macedonja

and the new earth in which death shall be no more, neither shall there be mourning nor crying nor pain any more (see Rev 21: 1-4).

What a great mystery of love is presented to us once again today for our contemplation! Christ triumphed over death with the omnipotence of his love. Love alone is omnipotent. This love impelled Christ to die for us and thus to overcome death. Yes, love alone gives access to the Kingdom of life! And Mary entered after her Son, associated with his Glory, after being associated with his Passion. She entered it with an uncontrollable force, keeping the way behind her open to us all. And for this reason we invoke her today as "Gate of Heaven", "Queen of Angels" and "Refuge of sinners". It is certainly not reasoning that will make us understand this reality which is so sublime, but rather simple, forthright faith and the silence of prayer that puts us in touch with the Mystery that infinitely exceeds us. Prayer helps us speak with God and hear how the Lord speaks to our heart.

Let us ask Mary today to make us the gift of her faith, that faith which enables us already to live in the dimension between finite and infinite; that faith which also transforms the sentiment of time and the passing of our existence; that faith in which we are profoundly aware that our life is not retracted by the past but at-

tracted towards the future, towards God, where Christ, and behind him Mary, has preceded us.

By looking at Mary's Assumption into Heaven we understand better that even though our daily life may be marked by trials and difficulties, it flows like a river to the divine ocean, to the fullness of joy and peace. We understand that our death is not the end but rather the entrance into life that knows no death. Our setting on the horizon of this world is our rising at the dawn of the new world, the dawn of the eternal day.

"Mary, while you accompany us in the toil of our daily living and dying, keep us constantly oriented to the true homeland of bliss. Help us to do as you did"

Dear brothers and sisters, dear friends who are taking part in this celebration this morning, let us pray this prayer to Mary together. In the face of the sad spectacle of all the false joy and at the same time of all the anguished suffering which is spreading through the world, we must learn from her to become ourselves signs of hope and comfort; we must proclaim with our own lives Christ's Resurrection.

"Help us, Mother, bright Gate of Heaven, Mother of Mercy, source through whom came Jesus Christ, our life and our joy. Amen".

IL-ĠMIEL TAL-BNIEDEM U TAŻ-ŻWIEĠ

*Omelija nhar il-Festa ta' Santa Marija
il-Ġimgħa, 15 ta' Awgust 2009*

Kull wiehied u wahda minna, anke bhala kollettività, għandna xi forma ta' kejl biex inkunu nistgħu niggudikaw jekk l-għażliet li nagħmlu jew id-deċiżjonijiet li meħdu jkunux għażliet u deċiżjonijiet tajbin. Imma meta nagħti farsa lejn is-soċjetà tagħna, nistaqsi lil minni jekk huwiex il-waqt li nagħmlu valutazzjoni ta' dan il-kejl li ahna qed napplikaw.

1 • Il-kejl tal-għażliet tagħna

Għax jista' jiġi lna bhal dak il-bennej illi beda jibni dar kbira u sabiha, imma billi l-istrumenti li kien juża biex ikejjel biltom kienu żgħir, meta wasal biex jagħlaq id-dar sab illi l-ħitan li bna ma jaqblux ma' xulxin, u allura d-dar ma se jgħetx triġi kompluta.

Issa ahna nbiex binja materjali għandna f'idajna; ahna responsabbli mill-binja tal-persuna. Il-persuna nħarsu lejha fil-kuntest tal-familja; u l-familja tinsab fil-kuntest tas-soċjetà. F'dawn il-bini ma nistgħux nitriskjaw illi jkollna żball fl-istrumenti li normalment nużaw biex inkejlu biltom. Waqt li kont mikkontempla lill-Assunta, inhoss li nebbħmi kif il-figura tagħha, l-esperjenza tagħha, tista' toffrinna assigurazzjoni tal-kejl li ahna rridu nħaddnu. Dwar liema kejl qed nitkellem?

2 • Antropoloġija Kristjana: il-bniedem mahluq minn Alla

Hemm mistoqsja fundamentali li rridu nwieġba, għax kull għażla jew deċiżjoni li nagħmlu tiddependi mit-tweġiba li nagħtu: min hu l-bniedem? X'kunet għandna tal-persuna umana? Id-deċiżjonijiet u l-għażliet li jsiru kemm dawk li jirrigwardaw l-individwu, il-familja, u l-politika, jiġifieri l-organizzazzjoni tas-soċjetà jiddependu minn din ir-riġla: x'nafnu meta ngħida "il-bniedem" jew "il-persuna umana".

L-epoka li qegħdin ngħixu liha, hekk mis-sieja post-moderna, għandha kriżi antropoloġika; ma tafx min hu l-bniedem. Hija

konfuza dwar x'nafnu bil-bniedem. Għalhekk ma nistagħlibx li huma anke konfużi u jikkontendu l-għażliet u d-deċiżjonijiet proposti jew li tagħmel is-soċjetà. Għandna antropoloġija dgħajfa. Wahda mill-kawzi ta' din id-dgħajfa hija għarfin qir li għandna ta' min hu Alla. Għaliex biex nagħrfu l-bniedem, ma nistgħux nizzgurawh minn Alla.

Quddiem din ir-realtà ahna bhala komunita Nisranja għandna proposta x'nagħmlu. Ahna għandna patrimonju, insabhab u elaborat b'mod partikulari mill-qaddej ta' Alla l-Papa Ġwanni Pawlu II, illi jitellem dwar l-antropoloġija personalistika; ahna nħarsu lejn il-bniedem bhala sugġetti-persuna li għandha d-drittijiet inalienabbli tagħha. Fid-dawl tal-antropoloġija bibblika Kristjana, ahna nagħrfu kemm hu kbir il-bniedem. Kull bniedem huwa oġġett tal-imhabba infinita ta' Alla, Kristu, li huwa l-"imago expressa" ta' Alla, meta fil-milja taż-żmien twieled fostna minn din il-mara, mill-Assunta, huwa wera lill-bniedem x'inhil d-dinjità u l-għmiel tiegħu – dinjità u għmiel li huma riless tal-għmiel li hemm f'Alla l-Imbier.

3 • Kristu jirrifletti l-għmiel ta' Alla

Allura l-proposta li tagħmel il-komunita Nisranja f'dan il-kuntest hija dik tal-antropoloġija fid-dawl taż-żmien fl-eternità, fejn Kristu, l-Iben ta' Alla, li huwa l-impronta u s-sustanza tal-għmiel li hemm f'Alla, ilibbes lil kull bniedem u dak kollu li jmiss mal-bniedem u kull esperjenza umana b'dan il-għmiel.

Dostoevsky fir-rumanz tiegħu *L-idjota* iġid illi "il-għmiel isalva l-idjota". U Solzhenitsyn, f'diskors li għamel meta reġeva l-Premju Nobel, iġid illi l-hajja umana qisha sigra bi lliet ferġat: ferġa minnhom firrifletti

x'inhit l-veru; imma llum hemm min irid maqgħha dik il-fergħa għax huwa allergiku għall-verità! Hemm il-fergħa ta' x'inhit it-tajjeb; gwida etika għall-għemil tal-bniedem; imma anke din il-fergħa ma tantx li popolari llum li m'dorrijin l-relativizmu etiku u morali. Fadal fergħa wahda: dik tal-gmīel. Meta l-bniedem għażel li jista' jgħaddi mingħajr il-veru [il-veru] u l-honum [it-tajjeb], forsi dak li huwa *pulchrum* [sabiħ] għadu jappella.

Għalhekk l-antropologija Kristjana għandha dan il-messaġġ x'tikkomunika lill-bniedem ta' llum: fid-dawl ta' Kristu l-Peddej, il-bniedem huwa jkseh għartien ta' dan il-gmīel, L-aqwa gmīel ma jinsabx għand il-kreaturi imma f'Alla li huwa l-istess *pulchritudine*. Huwa Dak, jghid il-Knieh tal-Għerf, li għamel il-gmīel (ara Għerf 13.3).

Dan il-gmīel għandu l-impronta tiegħu f'Kristu, li kif jghid is-Salmista, huwa l-isbah fost ulied il-bniedem (ara Salm 45.3). San Tumas jghidilna li Kristu mhux biss huwa r-rifless tal-qdusija u l-gmīel etern li hemm f'Alla, imma huwa jlibbsu u jgħaddih lill-omm tiegħu u l-omm tagħna: qaddisa, mifdija u kollha gmīel. Għalhekk nipprezentalkom lil Marija Assunta bħala dik il-mara mlibbsa bil-gmīel ta' Kristu. Marija hija wahda mill-generu uman. Hija wahda minna illi fiha jidher il-gmīel illi bih libbisha Alla sa mit-missil tagħha.

Il-Papa Pawlu VI, f'Kongress Marijologiku Internazzjonali li sar f'Ruma fl-1975, appella biex nilmhu f'Marija mhux biss il-*via veritatis* (it-triq tal-verità), frott ta' riflessjoni teologika, li twassalna għand Alla; imma niskopru f'ha l-*via pulchritudinis* – it-triq tal-gmīel li wkoll tista' tghinna niskopru lil Alla. Din tista' tkun it-triq illi tinterressa lil hafna! Kien jixraq illi fil-glorja tagħha l-Assunta tiddi b'dan il-gmīel għall-generu uman. Santa Marija hija sabiha b'mod estetiku imma hija aktar sabiha b'mod teologiku u spiritwali. Hi li hija l-*Theotokos*, *Tutissima* u mingħajr ebda tebgħa u tikmika, tasal biex iipponi lill-bniedem it-triq tal-gmīel li minha jgħaddi biex jiskopri l-gmīel tiegħu nifsu u l-gmīel etern li hemm jistenniel għand Alla.

4 • Bil-misteru tal-Assunta jidher il-gmīel tal-bniedem mahlug xbieha ta' Alla

Fl-Vergni Marija mtellgħa s-sema bir-ruh u l-gmīel, nilmah lil Alla l-Imbierak dlibbes lill-

bniedem shiħ b'dik is-sbuhija li biha kien libbsu fil-gmīel tal-Għeden. Imma l-bniedem deherlu li seta jinza' dan il-gmīel f'dan il-jum sabiħ, inhalla lill-Assunta turna x'inhit din l-antropologija Kristjana, x'inhit dan il-gmīel tal-bniedem, biex imbagħad inkunu nistgħu nikabo dak il-kejl li jassigurana li d-decizjonijiet li naghmlu jkunu decizjonijiet illi jirriflettu dak li huwa veru u dak li huwa tajjeb.

Il-Vergni Marija mtellgħa is-sema bir-ruh u l-gmīel għandha messaġġ qawwi li jghid lill-bniedem jagħraf li hu *imago Dei* – xbieha ta' Alla. Meta Kristu tella' lil Marija fis-sema bir-ruh u l-gmīel fejn giet milqugħha mill-Missier u mill-Ispirtu s-Santu, fil-persuna ta' Marija r-Trinità Mqaddsa kienet qed tilqa' lill-bniedem shiħ – lil kull bniedem! Għax Alla halaq il-bniedem "xbieha tiegħu" biex jghix għal dejjem, u bil-qawwa ta' Kristu Feddej il-bniedem jista' jippartecipa minn din ir-rebħha assoluta fuq il-mewt u tahrir tal-mewt u jghix għal dejjem.

5 • Id-dnub ikisser il-gmīel tal-pjan ta' Alla għall-bniedem

Jekk Alla huwa sabiħ, il-bniedem mahlug xbieha tiegħu suppost jirriflett dak il-gmīel ta' Alla u dak l-ordni li hemm f'Alla. Imma l-bniedem fid-dgħulija tiegħu jirribella kontra Alla u jitta' wara spallejh dak il-gmīel biex ixidd libsa oħra: natura umana mwaaqqgħa. Il-bniedem jagħzel illi jmur kontra l-proġetti u r-rieda ta' Alla. L-esperjenza umana rakkontala fil-Ġenesi mhux esperjenza limitata għal Adam u Eva. Tista' tkun l-esperjenza tagħna lkoll. Adma mahlugin xbieha ta' Alla. Imma l-libertà li zejjinna biha Alla nistgħu nużawha hawn. Nistgħu nribellaw kontra r-rieda u l-proġetti ta' Alla. Jekk naghmlu din l-għażla, inkunu qegħdin niozghu l-gmīel u nteppsu bil-vegħha tad-dnub. Id-dnub huwa kull kruha li hemm li-hajja individwali, fil-hajja tal-familja, fil-hajja soċjali u fil-hajja tal-komja.

Fl-Għeden il-bniedem mhux biss neza' l-gmīel li libbsu Alla, imma nezza' wkoll lil huta! Kajjin neħħa l-hajja ta' hah Abel u għamel gerħa lill-familja tiegħu! Il-gmīel jirriflett ruħu meta hemm hajja komunitarja, meta hemm l-għaqda bejn l-ahwa. Meta l-ispirtu komunitarju fil-hajja soċjali u familjari, imma aktar u iktar fil-hajja tal-komunità

ideoloġjali huwa transmutat, dan ikun ta' dminu uerju bafna, għalhekk inkun qiegħdin minn għu l-għod, ta' poplu ta' Alla, inkun qiegħdin minn għu minn dan is-sid ta' Alla li jidber b' mod qas wa' li-Assunta.

6 • Il-familja u l-zwieġ fil-tagħlim tal-Koncilju Vatikan II

Imma l-im nistesshom ttriflettu dwar esperjenza oħra fundamentali fil-bajja umana li Alla jgħidha wkoll his-sebb negħu Qed nikkellien idwar dik l-esperjenza ta' mhabba u ta' hja li jagħmlu raġel u mara meta jidhru għall-esperjenza taz-zwieġ u tal-familja. Din hja wkoll parti mill-antropoloġija Kristjana. Din ukoll iddependi minn x'kunet għandna ta' bniedem.

L-zwieġ u l-familja ruħniet holpen tal-bniedem. Il-bniedem jista' jgħodq forma li b' xi mod isegħidha żwieġ jew familja. Imma "fil-bidu" x'kien l-zwieġ? Meta l-Lhud jgħidu l-attenzjoni ta' Kristu li Mosé kien ikkoncedilhom il-kliha tad-divorġju, Gesu jippreċiża li "kien mhabba l-chusja ta' qalbhom li Mosé takom il-permess tibagħtu n-nisa tagħkom, iżda fil-bidu ma kienx hekk" (Mt 19,8). Fil-bidu x'fisser? X'mhi r-rinda ta' Alla għall-bniedem u għal dik il-komunità li tsejjjah familja minnha fuq żwieġ?

Il-Koncilju Vatikan II, fil-Konstituzzjoni Pastorali *Il-Knisja fil-Dinja ta' Llam* (*Gaudium et spes*), għandu paragrafi sbeħ bafna dwar l-zwieġ u l-familja. "L-għaqda umana tal-bajja u tal-mhabba bejn il-miżżewġin, mwaqfa minn Alla fil-holpen u regolata b'ligijiet proprij, tirwaqqa fuq il-patt taz-zwieġ, ngħieri fuq il-kunsens personali u irrevokabbli. Hekk, b'att uman li bih il-miżżewġin jagħru lil xulxin u jirrevelu lil xulxin, istituzzjoni diġa stabbli b'ligi ta' Alla tinda s-sbeħ ukoll quddiem is-soċjetà" (n. 48).

Allura, l-mhabba taz-zwieġ huwa istituzzjoni li tezzat sa mill-bidu tal-holpen, ma matgħux ughidu li hja esperjenza speċifikament Kristjana. Min jgħid illi d-diskors u l-proposta tal-Knisja dwar l-zwieġ u l-familja hja proposta konfessjonali mhux korrett, għalhekk kien sa mill-bidu tal-holpen li Alla riedhom raġel u mara jingħaqda firrken l-zwieġ u kunsens irrevokabbli. Kunsens irrevokabbli jfisser bhal dawk l-esperjenzi li normalment nagħmlu fil-bajja ċivili tagħna. Min omma

jagħod? Kunet indagħħat b'mod umanarist, jistitillu jhawn dak il-kunsens? L-zwieġ li-kunsens, o sbeħ minn hekk?

Permezz tal-Koncilju, il-Knisja qad id ttrasi il ymel l-zwieġ u l-familja minn qiegħdin din l-esperjenza hja ta' gid għall-uman, miżżewġin, għall-mied u għall-nisa mtejj.

Kristu ma jibqas pmiss quddiem din l-realtà, imma jgħidli din l-esperjenza umana għall-esperjenza ta' sagrament. Li-Salvatur tal-bniedem u l-Għarna tal-Knisja jgħid, mal-miżżewġin insara li-sagrament taz-zwieġ jibqa' wkoll magħdum b'is-salvatur hja il-Knisja u ta l-lu omni-d għall-hekk, hekk ukoll il-miżżewġin jgħidha bejn-hom b' fedeltà li ma ngix nieqsa billi jagħru għdum lil xulxin. L-mhabba vera bejn il-miżżewġin nagħħad nsa l-mhabba ta' Alla u hja mhabba u magħħad b' qawwa fedeltà ta' Kristu u b' għerem tas-salvazzjoni tal-Knisja b'hekk il-miżżewġin jgħidha ta' sbeħ lejn Alla u jkollhom għajjuna u qawwa fil-miżżewġin għolja ta' missier u omni. Għalhekk il-miżżewġin insara huma mhabbin u bhal ikkonfessjoni b'sagrament speċjali għall-omniet u d-dinjità tal-istat tagħhom" (*Gaudium et spes*, n. 48).

Dan ifisser li l-il-miżżewġin insara illi għandhom l-istess kunċett taz-zwieġ u għandhom ma' hothom il-bniedem kollha. Kristu jagħtihom il-grazzja tas-sagrament f'hekk jgħidhom u jgħidhom b'hekk din l-esperjenza jgħidha fil-miħa tagħha. Imma għalhekk l-zwieġ tan-nisran huwa sagrament dan ma jfissirx illi l-pedamenti taz-zwieġ tagħna huwa differenti minn dak taz-zwieġ naturali. Dan huwa l-għod li jehneg ngħidha, b'hekk ma ngħidha nirkupraw - għax xi drabi jidber li qod minfuf!

Il-Koncilju Vatikan II għandu kelma qawwija għall-awtorità ċivili meta jgħid li "huwa dmi sagra tagħha li jagħraf in-natura vera taz-zwieġ u l-familja, indefenibbli u mtejjhom 'il quddiem li ttrasi il-prosperta tal-familja" (*Gaudium et spes*, n. 52). Dan bi-chta mod ma jista' jigi interpretat li l-Koncilju jgħid li non hu l-awtorità ċivili jkun konfessjonali. Imma għas il-Knisja tenunen li din l-esperjenza umana hja ta' gid kbir għall-bniedem u għal-soċjetà, hja ttejjeg li dawk li għandhom id influwenza is-soċjetà b'hekk ilharsa dan il-patrimonju uman.

LILL-KAPITLU TAL-KANONĊI TAL-KATIDRAL

Għala minni di-kors magħmud

Fl-aqgħa mal-Kapitlu tal-Katidral ta' San Lawrence, Genova

il-11 ta' Mejju, 2005

Intom, għezieq membri tal-Kapitlu tal-Kanonici tal-Katidral, li fi hsiebkom għandkom l-azzjonijiet liturgiċi li jsiru hawn, flakru li hu mi-talba personali u liturgiċa li kolloxx jiehlu l-qawwa fina. Kien mill-ġdid il-Kardinal [Giuseppe] Siri [Arċisqof ta' Genova, 14 ta' Mejju, 1946 - 6 ta' Lulju, 1987] li sabaq li "l-azzjoni iktar veneranda u iktar qaddisa li ssir fi djoċesi u għalhekk denja ta' kull konsiderazzjoni u attenzjoni, ta' kull unur u distinzjoni, hi l-azzjoni solenni tal-Uffiċċjatura Divina [ir-reċita tal-Uffiċċju fil-kor] jiġifieri dak li tagħmilu intom... Id-djoċesi kollha, u sa ċertu sens il-Knisja kollha, ttilob bix-xufftejn tagħkom. Id-dejn tal-familja djoċesana tal-Kristijani jkun l-iktar imballas fil-preżenza ta' Alla bi-talba tagħkom".

(l-kompli di-kors tal-isqof Mario Grech)

7 • Marija tgħinna niżzejn bi-ġmiel ta' Alla
Fl-Assunta mteggħa s-sema bir-rid u l-ġisem, nistgħu li Kristu qiegħed jgħolli minn biss lill-persuna umana kif għadha aktar il fuq, imma qed jgħolli wkoll din l-esperjenza profondament umana u jlibbisha bil-ġmiel li tifet maż-zmien minnha l-ebusja tal-qalb umana.

Din hija l-talba li jiena nagħmel lil Santa Marija fidu il-ġurnata. Hija ġurnata fejn il-Knisja kollha tteqaf rifa' b'arsitha fuq dik li hija għorifika u tlibbha bil-ġmiel. Nidlobha biex tina tagħmilu kuraggħu kull quddiem il-kruha u l-ubija tagħna jew tal-oħrajn, ma naqgħux qalbha imma nissu din il-triq tal-ġmiel li improporzjonalment l-persuna ta' Marija. Hekk alina wkoll individwalment, bħala familja, bħala wiġġet u bħala Knisja, inkompli niżzejn b'dan il-ġmiel ta' Alla.

Mill-original bit-taljan:

Voi, cari membri del Capitolo dei Canonici della Cattedrale, curando le azioni liturgiche che qui si svolgono, ricordate che tutto in noi trae vigore dalla preghiera personale e liturgica. È ancora il Cardinale Siri a sottolineare che "la azione più veneranda e più santa, degna di ogni considerazione e riguardo, di ogni onore e distinzione che si compia in una Diocesi, è la celebrazione solenne dell'Ufficio Divino, ossia e quello che fare voi... L'intera Diocesi, ed in un certo senso l'intera Chiesa, prega per le vostre labbra. Il debito della famiglia diocesana dei fedeli viene assolto nei confronti di Dio anzitutto con questa Vostra preghiera" (Lettera Pastorale ai Canonici, Verso il Congresso del "Culto del Signore" [24 Gennaio 1953]).

8 • Missjoni Djoċesana

Kif il-koll tafu l-Ombra li ġi sejjim nagħmlu l-esperjenza ta' Missjoni Djoċesana. Nidlob lil Alla bi-interċessjoni tal-Verġni mibierka biex f'din il-missjoni kollha jnnekkna niżzejn għal dan il-ġmiel ta' Alla, rifejss li Kristu u fil-Madonna. Hekk, il-waqi u li nteggħu minn kull sfregħu li nistgħu nagħmlu lill-oħrajn, lill-hajja niżzejn, lill-hajja soċjali, u lill-hajja ekkleżjali jnnekkna, bil-ġmiel li bih tlibbana Alla l-imbierek, minnha oħrajn għalik, nattivaw oħrajn sabien huma wkoll jnnekk minn din il-via pulchritudinis u jkssu dak il-kejl tant importanti għall-hajja tagħna.

IT-TLUGH FIS-SEMA TA' MARIJA U L-EWKARISTIJA

Il-Verġin Marija ma kienet tikkonsidra tli-tqajjar u tli-tgħid fis-sensu ta' n-ni u l-għali. Il-persuna ta' Marija li serviet bħala l-ewwel tabernaklu ewkaristiku kien xieraq li jkollha bħala Għes iquw mill-imwied.

L-ewwel tabernaklu

Nagħtu kura lejn il-Liturgija tal-Qari ta' din il-ġenra u nraw konni dan is-suggett jofriro ħar. Fl-ewwel qari tal-Qaddessa tal-Vġin nabbu r-rakkon ta' meta David ha b'mod solenni l-arka il-pot li waqqaf għallha l-Għesidenn. Fl-arka kien hemm il-twalet li Alla ta lil Moise bil-kmandament li fuqhom, bhejja bil-mama u l-batar ta' Arun. Bla dubju ta' xejn dawn kienu ta' importanza mill-akbar għall-poplu Lhud.

Marija hija l-Arka tal-Testment il-Qdid. Għal diha' xhur hija garrat l-għidha lil Sidna Għes Kristu. li huwa aktar għaziz mill-bwejjeġ tant għeziz li kollha fha l-Arka tal-Testment il-Qadim. Fl-Evangeliu tal-Vġin nabbu t-tiġir li Marija li waħda mara qalet lil Għes: "Waqt li Għes kien qiegħed ikellem lin-nies, kien hemm waħda mara li refighet lehenha minn qalb il-fajla u qalha: 'Hien l-għid li għebek u s-sader li ridsajt' (Lq 11, 27). U mbagħad il-Evangeliu tal-jum nabbu l-Zjara ta' Marija fid-dar ta' Zakkarja u Elizabbeta. Fil-vjaġġ tagħha minn Nazaret sa Għajn Karen, oħrajn l-ewwel puriżzjoni ewkaristika. Fil-għid ta' Marija kien hemm il-Verbum Dei l-għid li Sidna Għes Kristu, il-tenni persuna tal-Trinita. Għalhekk Marija h'Għes l-għid għal ferh li ma jistax jinfisser fid-dar ta' Zakkarja.

L-Ewkaristija rahan tal-hajja ta' dejjem

Hemm rahan mill-aktar intima bejn l-Ewkaristija u l-għid mill-imwied. Dan jgħidu Sidna Għes Kristu stess: "Din r-rieda ta' min bagħatni hija din li juna ma ntlef xejn minn dak kollu li tant iżda li nqajim mill-imwied il-aħhar jum. Din li tawlaqq il-rieda ta' Missier: li kull min jara lil-ben u jemmien fih, ikollu l-hajja ta' dejjem u jien inqajim mill-imwied il-aħhar jum" (Gw 6, 39-40). Hawnekk Għes kien qiegħed jikkalma mill-Ewkaristija bħala rahan tal-hajja ta' dejjem.

Jekk min jirrevedi l-Ewkaristija għandu din

il-wegħda tassw kien, kien akbar Marija kien jikkalma li tmedja u-sena b'irru u l-għid: "Hija serviet tal-ewwel tabernaklu għal Għes. Minn hien serviet tal-ewwel tabernaklu għal rabbi li Għes, babbu bi rahanha ma tarf iżda kiemet jista li tiffri bħala tabernaklu fuq il-Kalvarja. Bi kien il-jgħid San Giovanni Damasceno jikteb:

Kien jekkieg li dik li fit-tgħid ta' Binha zammet bla mtejjas xebidha, wata mawtha zammet bla mtejjas għidha. Kien jekkieg li dik li għet li bħala bħala Binha li dak li juna kollu. Ikollu l-għid tagħha ma' Alla. Kien jekkieg li bħala l-Missier għaziz għalha, tgħidha għal dejjem l-kamarta. Kien jekkieg li dik li ta' li Binha msallab, li daklihar jif-dha qalbha s-sej tan-niket li ma jifdihex li tawla, tant ukoll fil-lemin tal-Missier. Kien jekkieg l-Omm ta' Alla jkollu dak kollu li hu ta' Binha, u tkun maqjuma mill-bhejjaq kollu bħala Omm Alla u qaddejja tiegħu (Ara Papa Piu XII, *Konstanzjoni Appostolika Manifestissima Deus* (1 ta' Novembru 1950): AAS 42 (1950) 760-769).

Marija mudell ta' mhabba lejn l-Ewkaristija

Marija hija verament mudell ta' fidi l-Ewkaristija. Kieku ma kien hekk ma kintx ser mur fuq il-Golgota u tiffri bħala sacrificju għad-dnub tad-dinja. Hija kienet konstantment immedita l-persuna ta' Għes. L-Evangeliu ta' San Luqa jgħidha: "Marija, min-naha tagħha, baqgħet tgħozz fuqalha dawn il-bwejjeġ kollu u tahse fuqhom bejnha u bejn ruhha" (2, 19).

Bien wieħed jersaq lejn l-Ewkaristija jrid tkun umil. U f'dan ir-ward il-Verġin Marija hija mudell. Meta l-anglu Gabriel stednha bien, issir Omm Alla hija taqgħet lil Sidna Għes Kristu b'umiltà kema bħalha tant li qalha: "Hawn hija l-qaddejja tal-Mulej, ikanki skand kelmtek" (Lq 1,38). Hija baqgħet umil fir-relazzjoni tagħha ma' Għes. Hija dejjem oħdret lil Alla anki f'irkastanz li ma setgħet tiffrihom. Għalha Għes kien teror, iżda hija għozzta u babbu skont kif nedha Alla. Jekk jir-tabbura tal-Mulej naraw li Marija rilya' b'fidi lil Għes li hndu, fuq il-Kalvarja nergħu narawha tagħha fura lil Alla.

F-Tvangelju tal-festa tal-Assunzjoni naraw lil Marija tara lil Giesu wkoll fil-prossimu. Hija ma tkabbritx li kienet ser issir Omm Alla, izda marret għand Elizabetha biex tghidha fil-qadi tal-bajja ta' kuljum. Quddiem il-misteru tal-Inkamazzjoni ma tkabbritx, b'hekk li tista' tigi fil-bajja spiritwali, hekk li San Gwanni tas-Salib jikkellim mis-supperija spiritwali.

Lejn il-qawmien

Dawk l-ghegħijiet kbar li għamel Alla ma' Marija, jagħmilhom ukoll magħna naturalment bi grad anqas. Nirrifletu f'it, Jekk Alla ma halliex lil Marija tiegħappas bid-dnub oriġinali, lilna jagħtina l-grazzja tal-magħmudija li nallirna d-dnub tan-nisel. Jekk Alla ta l-grazzja li Marija ssir l-Arka tal-Testament il-Gdid, jistieden ukoll lilna biex nircievu lil Giesu Ewkaristija. U jekk Alla qajjem lil Marija mill-mewt bir-ruh u l-gisem, lilna wkoll qiegħed nveghidna l-bajja ta' dejjem jekk immutu fil-grazzja ta' Alla u l-qawmien mill-imwiet b'g'isem glorjuż il-abbar jum.

Santu Wistin jgħidilna: "Dak li haqqek mungħajrek ma jasalva mungħajrek" U għadhekk f'din il festa ngħid quddiem għajnejna lil Marija mteggħa s-sema bir-ruh u l-gisem fil-glorja tas-sema. Niftakru kemm Alla jridna minxu fuq il-passi tagħha billi nħobbu aktar lil Kristu, biex naslu l-Gerusalem tas-sema.

Ma nisgħux nħobbu lil Kristu mingħajr il-fidi u l-umiltà. Infatti meta nersqu għat-turban ma naraw xejn blief ostsja u ma nħossu sejn. Izda l-fidi u l-umiltà jgħinuna nemmu dak li ma narawx.

Nisgħu nitmilaw lil Marija li mħabba tagħha lejn Giesu billi nitqarbu aktar li mħabba lejha, filwaqt li naghmlu f'it ta' ringrazzjament wara. Ma ninsewx li l-Ewkaristija hija tant kbira li tlaqqagħna mal-istess Giesu li kien hemm fil-għ' ta' Marija, u li twield u kiber sakemm mar għall-passjoni minfabbha f'ina.

U fuq kollha inkunu nħobbu lil Giesu meta naghmlu karita mal-prossimu kif għamlet Marija meta marret għand Elizabetha.

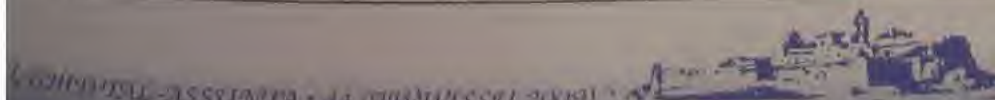
Souvenirs godda tal-Katidral u ta' Santa Marija:

Għadhom kif waslu mill-Italja xbihat ta' Santa Marija stampati fuq it-tiela...kif ukoll arazzi bil-koppla tal-Katidral li huma tassew sbieħ.

Wieħed jista' jakkwista minnhom

mis-souvenir shop tal-Katidral

mit-Tnejn sas-Sibt mid-9:30am - 5.00pm.

IL-FESTA TA' SANTA MARIJA

Im, Santa Marija – Saltna ta' qalbna
Telegħek f'is-senna – hi ferh kultimkenn
Għal-Santa ta' urja – mi qisek il-għajja
Imkennla faq soder – minni għana il-bolqien!

O Santa Marija – il-għajja tal-blojjat
Im, Santa Marija – il-mutreni l'għajmenna
Im-nifs, is-serb l'għajja – bilk rasna mer fughja
Il-kenn ta' knil bula – il-lewn ta' haddena!

Ma' Santa Marija – hawn ferh go għajja
Min rokna sa rokna – nall-urja ta' minnha
Il-għajja ferrietta – li jolmgħajja
Fi-jbnet u gox-kagħri – fi-għajja ta' haddena!

Nhar Santa Marija – hawn ta' Awwissa
Thawix ta' Marija – u jgħog ta' ibies
Qibajja ta' għajja – għajja, terramajja
Spert, nall u għajja – il-festa ta' nies!

Hemm "Santa Marija" – go l-għajja tal-qispen
Sagħħajja ta' għajja – fil-qalb ta' knilhadd!
Is-"Santa Marija" – nall-"Ora pro nobis!"
Il-għajja ta' Malta – mi taqta' qatt qatt!

O Santa Marija – Qaddisa Chmri Alla
Tilhir Malta tinseg – mal-inno tal-fewja
Il-mani tkall tiegħek – issokta l'urja
Dwar urna u ejj moga – go l-ilma tal-mewja!

Bik, Santa Marija – nħossana minfajja
Imkabbra u ferfona – għajja tiegħek l-uried!
Bios, Santa Marija – il-festa go Malta
Li ssir mhux għal darba – għal għajja darbiet!

nall-Leken li-Serviz (14 ta' Awwissa 1943) p. 2

Rajtuha tittajjar
Bil-gwienah tal-ajkla,
Tisseqqer fis-sema
Mimlija bil-gmiel?
Rajtuha tiffaghlha
Mill-gholi kull grazzja
Biex tahji lil artna
Bhax-xita bil-qliel?

Rajtuha setghana
Tissielet mal-ghadu
Li ried icappasha
Kif hebb għall-gharqub?
Rajtuha tghaffiġlu
Ir-ras iehsa tiegħu.
U tibqa' nadifa,
Bla tebgħa ta' dnub?

Rajtuha hemm tizzargan
Bl-ilwien tal-qawsalla
'Il fuq mis-shab gholi
Qalb l-ikhal bhan-nir,
U tinzel itqabez
Fuq mewget il-bahar
Bhal huta hafifa
Li toghdos u tir?

Rajtuha tiddawwal
Bix-xemx hi u nfe?la
Kif tixref għall-festa,
Hekk kif tkun fil-ħieb;
U x-xemx issellmilha
Xhin thalli l-post tagħha
Lill-qamar u l-kwiekeb
U l-jum tkun dieb?

Rajuba xhin tasal
Brex tidhol mull-mixja
U jixghel is-sema
B'kull xorta ta' nar,
Li jiftah fil-gholi
Bhal vampa huggiega,
U jikser id-dalma
Bhal sigra bin-nwar?

Rajmek, O Marija,
U hqajna mistaghgba
Bis-seher ta' wiceek,
Bl-ilwien ta' haddejk!
Rajmek, o Marija,
Qalb dija li tghammex
Mir-raxx blu li johrog
Mill-hhub sbieh t' għamejk.

Rajniek bl-iffen libsa
Ghall-Festa l'Awwissu,
Li xxidd ta' kuil sena
Nhar Jum il-Hmistax;
U l-angli ferhana,
Hdejk jigu jistkennu,
Jinsgulek kuruna
Ta' kant ma jaqtax.

Rajneek riifah berah
Dirghajk bhal biex tghannaq
Lil Alla li halqek
U tellghek hemm fuq;
Ghajnejk fili miltafa
Xhin qoint minn gol-qabar,
Mir-raqda misticheha.
Kif sar hin a-tluu.

Victoria, 29.07.2008

ŽMIEN TA' FERH U FESTA

Hekk kif qomt filgħodu kmiem
Għent hsebh li nikteb vers;
Għadt jien wahdi, kif ser naghmel
F'dan il-jum, tassew divers.

Ma għajtx qalbi, bdejt fis nikteb
Vers minn hawn u vers minn
hemm,
L-ideat bdew issa jiġu,
Hsibijiet bdejt intemm.

Ma kienx faċli wara hafna
Li kont iġi bla ma nikteb,
Għax il-muza kienet raqdet,
B'zajt li liha nerga' niksebh.

Alla miegħi, bdejt jien nahsebh
F'dan il-jum hekk wisq sabih,
Bil-kant hlejj u tal-ghasafar,
B'sema safi, jum bla rih.

Qeghdin issa F'nofs is-sena,
Ga xi festi kienu magħna,
Poplu shih jiġri warajhom,
Dak li jbiġh, xi flit jistagħna.

Magħhom iġi wkoll l-Assunta,
Festa kbira kullimkien,
Dinja kollha tifteggja
U nifirha sew flimkien.

Għax l-Assunta jidhroq qilha,
Ukoll f'Malta, kullimkien,
Issa liha festa kbira,
Kif bhas-sollu, dejjem kien.

Nitfegħu harstna lejn il-Maqdes
Illi għandna qalb is-Swar,
Dan bil-kbir imur jizzeljen,
Kif ukoll toroq madwar.

U min-nieca, ix-Xerns tohrog
Fost kant hlejj u ta' kulhadd,
Li għal dina l-okkazzjoni
Ikun hemm, hlejj u bla għadd.

Kemxa flus ukoll tmeġar
Biex il-festa tkompli tkber,
Daqq tal-Banda jakkompanja,
B'dan il-gemgħa, bil-wisq tisker.

F'nofs il-kruġja mbagħ d titqiegħed
Fuq bankin taħi pavaljun,
Li dak għmelhom opra kbira,
Wisq għall-qalb tan-nies tal-Ljun.

Daqq tal-qniepen ukoll tisma'
Minn ta' Taylor fil-kampnar,
Dan iġennet 'l Għawdex, Malta
Kemm billej u kemm binhar.

U xi ngħidu għall-murtali
Li jittellgħu minn Gelmus,
Hsejjes kbar fil-gholi jagħmlu,
Poplu shih warajh isus.

Imbagħ d jasal jum il-Festa
Popli shah jiġi jarawna,
Barramn ukoll jaslulna,
Dawna dejjem, prosi tawna.

Oh! Xi għmel tara l-Assunta
Dak il-lin li fil-bieb tixref,
Biex din wara, l'purissjoni,
Ferh bid-dmugh tal-gemgħa tikxeff.

Ejjew mela hawn nifirhu
Magħqudin tassew flimkien,
Taħt il-manj tagħha l-Assunta,
B'Alla f'qalbna, kullimkien.

24 ta' Settembru 2008

F'nofs Awwissu reġġet waslet
l-ikbar festa tal-Ghawdxin –
Jum l-Assunta, Verġni Mbierka,
Omni ta' kollha l-midinim.

Għal din festa minn kull rokna
kemm ta' Ghawdex, kemm Maltin
tara n-mes tohrōg bi għarha
u jingħaqdu mar-Rabtin.

biex jifirbu, jiddevertu
halli jgawdu l-marċijiet
kollha briju u kuluri –
ma jonqsux il-grokkijiet!

U ma' tal-Triq ir-Repubblika
tara jsiru t-Tiġrijiet;
fihom jiġru l-aqwa bhejjem
jippikaw għall-palijiet.

Villa Rundle tilqa' fiha
flaq ta' nies minn kullimkien
biex jaraw il-Wirja Agrarja
ill iha ssir iz-żmien.

Il-triqat ta' Beltna jilbsu
bandalori u festuni,
statwi, bnadar, pedistalli;
bil-ġmiel tagħhom isalharuni!

U fil-Knisja Katidrali
mghassa sewwa mill-Kastell
festi jsiru f'Assunta
illi mqiegħda taht mantell,

Lilna ssejjah biex immorru
inzuruha f'dawn il-jiem
ghax l-imhabba l'għandha għalina,
bl-ebda duħju m'għandhiex tuem!

Għadni kont daxejja ta' sabi
meta x-xiħ missieva hadimlek
bl-ijen ġewwa bradella artistika
biex unur biha ried jagħmillek.

Ommi wkoll, niġakar sewwa,
tibdel jlek, jajt, ma' xejn!
Għinhom issa O Marija
Tal-ħuġiet ihallu d-dejn!

Berah fiaht dirgħajk, Marija,
biex tilqagħna midinbin;
sakemm għadna f'din id-dinja
agħmel dlonk, jiemna henjin

Meta mbagħad, in-nimru jagħlaq
biex il-triq naqbd u għal hdejk
thalliniex la nōgħru u naqgħu
'mma kun pronta tura jdej!

Sitt mija u hday (611) il-sena ilu, il-festa ta' Santa Marija kienet l-iktar festa importanti
fil-kalendarju reliġjuż u soċjali tal-Maltin u l-Ghawdxin. Dan nafuh minn dokument tas-
sena 1398 miżmum fil-Arkivju tal-Istat, Palermo.

Il-festa ta' Santa Marija ta' Ghawdex kienet kisfet il-festi kollha l-oħra li kienet jsiru
Malta u Ghawdex fl-istess jum. "Jekk hawn festa li ssir Ghawdex u l-Maltin jagħmlu
għaliha, din hija 'Santa Marija', kiteb Gużè Cassar-Pullicino, studjuż, storiku, u folklor-
istika. Kompla li "xejn ma jiswa li dak inhar (fil-15 ta' Awwissu) jkun hawn seba' Santa
Marijiet, iġifijeri Santa Marija ta' Hal Ghaxaq, tal-Gudja, tal-Qrendi, tal-Imqabba, tal-
Mesta, ta' Had-Dingli, u ta' H'Attard. Biex tghid li mori Santa Marija trid mur
Ghawdex għall-festa" (ara *Il-Berqa* (15 ta' Awwissu 1947) paġna 7).

Santa Marija kienet il-festa ewlenija sitt mit sena ilu, 300 mit sena ilu, mit sena ilu, u
f'lekk għadha sal-lum.

WERREJ

• Editorjal 'Grazja ta' swied il-qalb	3
• MONS GUZEPP ATTARD – Messaġġ	4
• JOSEPH BEZZINA – Il-Bennejja ta' diet mitt-sena illi	5
• WINSTON L. ZAMMIT – Anniversari ta' Santa Marija	8
• WINSTON L. ZAMMIT – Il-Bini tal-Awla Kapitulari l-Qadima	9
• VICTOR J. GALEA – Sant'Orsla, Patrona ta' Ghawdex	12
• JOSEPH BEZZINA – Gheluq il-Hamsin sena tal-Imu lil Ghawdex	19
• LUKE BEZZINA – L-Ewwel Trasmissjoni ta' Oline TV minn Ghawdex	21
• GANNIKU CREMONA – Mushieh ghall-Rigleja l-Kelma tieghek	23
• GEORGE MERCIUCA – L-Aħhar Cena f' Santa Barbara	25
• CARL SCERRI – Nifirhu lil	23
• JOSEPH BEZZINA – Mario Grech, Isqof ta' Ghawdex - 25 Sena Saċerdot	29
• PAUL CASSAR – Il-Ghaqda Qmepen Assunzjonisti - AD 1997	37
• JOHN MEJLAQ – Monsinjur Dun Giovanni Dimech	38
• MASSIMO BUTTOLO – Djaru tal-Parroċċa tal-Katidral	40
• Kronaka tal-Parroċċa	48
• HIS HOLINESS POPE BENEDICT XVI – A Feast steeped in Paschal Joy	50
• MARIO GRECH – Il-Gimel tal-Bmedem u taż-Zwieġ	52
• PAPA BENEDETTO XVI – Lill-Kapitu tal-Kanonici tal-Katidral	55
• ANGELO XI DREB – Il-Tluq fis-Sema ta' Marija u l-Ewkaristija	56
• MARY MEYLAQ – Il-Festa ta' Santa Marija	58
• DUN GEORGE MERCIUCA – Rajtuha?	59
• DUN GUZEPP SALIBA – Zmien ta' Ferh u Festa	60
• Kavalier Joe M. Attard – Il-Għid tal-Assunta	61

Ta' Dirjanu

SUPERMARKETS

VICTORIA & MARSALFORN

The natural choice for daily shopping.

Triq Qasam San Gorg, Victoria - Gozo.
Triq il-Qbajjar, Marsalforn - Gozo.
(+356) 21565927

BACK TO SCHOOL

You will find all you need for next scholastic year at Kidzland.

School is FUN!

**SPECIAL
DISCOUNTS**
on all
School Satchels

FREE
Stationery Set
with a purchase
of any satchel

Kidzland
BY MARKS & SIMONS

Mrs. G. Giardini Vella Str. Victoria, Gozo. Tel: 2155 6431 Email: water@malta.net.net